

Nr. 31

ACGI

2. AUGUSTIL 1924.

A. Stieren.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

HIND 40 MARKA

TALLINNA EESTI KIRJAST.-ÜHISUSE

kirjastusel ilmunud

RAAMATUTE NIMEKIRI

- Käsikivi.** Novellid. Adson, A. Hind 85 m.
- Taavet Soovere elu ja surm.** Romaan. Mait Metsanurk. Hind 120 mk.
- Saatuse tujud.** Jutud Vene-Austria võitlustest Karpaatides. J. Mändmets. Hind 130 mk.
- Poiss ja liblikas.** Novellid. A. H. Tammsaare. Hind 100 mk.
- Teekond Hispaania.** Reisikirjeldus. Friedebert Tuglas. Hind 200 mk.
- Pärisosa.** Luuletustekogu. Marie Under. Hind 85 mk.
- Nipet-Näpet.** Legendid, anektoodid ja tõsijuhtumised. A. Jürgenstein. H. 50 m.
- Vähkmann ja Ko.** Fõljetonistlik romaan. O. Luts. Hind 100 mk.
- Tiibuse Jaak Tiibuse kirjavahetus.** I ja II jagu. Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. I jagu — hind 60 mk., II j. hind 150 mk.
- Tiibuse Mari ajalikud laulud.** Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. H. 35 m.
- Eesti iseseisvuse teel.** I. Vene revolutsioonist Eesti vabadussõjani. Ülevaade 1917. ja 1918. a. sündmustest. A. Tammann. Hind 160 mk.
- Minu mälestused.** Adm. Joh. Pitka meenuaariid. Hind 225 mk.
- Sõda Landesvehriga.** J. Poopuu. H. 109 m.
- Au langenuile.** Luuletused vabadussõja kangelastele. Aks. Kallas. Hind 200 m.
- Elu mäng.** Jutustus Eesti vabadussõjast. Mihkel Lüll. Hind 90 mk.
- Ahvide kasvandik.** Juhtumuste romaan. Ed. R. Burroughs. Inglise keelest L. L. Hind 200 mk.
- Kadunud mees.** Ülipõnev romaan. Inglise keelest L. L. Hind 160 mk.
- Loitev Koit.** Romaan Ameerika dollarimaalt. Jack London. Inglise keelest H. M. Hind 200 mk.
- Malailaste laev.** Romaan. Clark Russell. Inglise keelest. Hind 150 mk.
- Julge Mäng.** Kriminaalromaan. R. Augustin Freeman. Hind 80 mk.
- Punased lõnnast.** F. Grass. Hind 60 m.
- Psühholoogia pääjooned.** I osa. Dr. H. Höffding. Tõlkinud K. Freiman. Hind 130 mk.
- Valitud Eesti rahvalaulud.** Antoloogia, eessõnaga rahvaluule üle. A. Saareste. Hind 130 mk.
- Kodumaal rännates II.** Piirisaare-Endla-Neeruti-Haapsalu. G. Vilberg. Hind 100 m.
- Kasvatuse radadel.** Kasvatuse õpetus. C. H. Niggol. Hind 630 mk.

VOLDEMAR KANGRO-POOL

SULEJONISTUS

KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI

TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS

ILMUB IGA NÄDAL

II AASTAKÄIK

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2

TOIMETAJA KÕNETUNNID ÄRIPÄEVIL 1-2

ELU JA MÕTLEMISE KROONUSTUMINE.

Imelikuks muutub meie eluavalduste stiil: kas olgu mis vaimline nähtus, või majanduslise ettevõtte pidulikkus, või mis tahes muud, kõik püüab võtma riiklist värvi, kõik seob end ametlikkusega, kroonuga.

Minister ja kõrgem ametnik igal pool ees. Ei ole sellest küllalt, kui valitsus riiklisis asjus tegutseb, ei, ta ulatab ikuni kõige vähemate liigutusteni, mis meil sünnib.

Laulavad küskilgi kihelkonnad, valitsus sõidab, avab, määrab ilme. Laulavad koolilapsed, valitsus jälle seal kuni riigivanemani. Spordimeest peab minister tervitama, skoutismi ei saa ilma peaministri ajada. Avatakse mälestussammas, siis kas või lennukite ja sõjalaevastikuga, laiendatakse mõnd ärilist asutust, minister jälle kohal.

Ei olegi nagu enam ühtegi ettevõtet, mis valitsuse kõrval sünniks ise oma ilme ja oma vaimuga ja millest kõrgem kroonu võtaks osa erakülalisena.

Iseenesest ei oleks midagi, kui kroonu ja me liikuv elu käiks käsikäes. See tunduks isäraldi demokraatlikuna ja kroonu ei kroonustuks nii kergesti.

Aga asi kujuneb ümberpöörduvalt: valitsus on autoriteet ja esinemises ametlik, ning see, võttes ülekaalu, kroonustab meie eluavaldused.

On ammu juba tunne, et meil elupuls, tundmused, mõte, pidu rõõm oma vaimlise algatuse ja kandefüsiionoomia mitmekesisiduse ära kaotavad, vaimukusetu tuimaks jäävad ja ühekülgse vormiteenimise shabloonile langevad.

On tunne, et meil ei elata sisemisest tundmusist, elutulest, vaid välisest vormist, kohustusest, ettekirjutusest.

On tunne, et me täna ja igapäev ei ela, ei

arene, ei janune elust, vaid oleme samuti, nagu eile, nagu kolme aasta eest.

Ametlikkus on väline kest, mis paljutarvitamisest otse kui nahk kasvab tuimaks ja paksumaks ning vere soojuse ära varjab.

Mõelgem, kui tüütav on kuulata igalpool ja igavesti üht ja neidsamu kroonu ametlikke tervitusi ja ametlikke avamisi! Ei palju kunagi üht ainukestki sõna, milles tuleke lõkendaks, milles vaimukuse suursugusus säraks! Ei iialgi seda südamelööki, mis aluseks oli ettevõtte vaimlisel sündimisel! Ainult paraad, mäng, tegutsemine sellepärast, et kroonuna tegutsema peab!

Sarnane on tunne.

Ei ole midagi vastu, et ka „paraadi“ tehakse. Massi juures on sellel oma tähendus.

Aga ka hinge on vaja, et elu paljaks vormiks ei muutuks.

Ametnik on vormide valvaja ja ta tegutseb vormides. Ning mitte tihti polegi temale osaks antud see loov ja kääriv vaim, mis tegusid sünnitab. Iga vorm kaotab elavas elus siis väärtuse, kui ta hakkab kivinema.

Olin veel käesoleval suvel ühel noorsoo laulupeol. Tuhanded meie põlevast noorusest koos. Ja tuleb kõrgem ametnik ja avab, ütleb noorusele oma sõnu. Ka rahvale, kes kuulab. Milline pettumus: tühjad tüütuseni äranühitud fraasikesed, missuguseid igas lehes, igas kirjas, igas vaimutus mõttelennus aastate kestel.

Ärgem riisugem usku sellesse, et sõna ka jõud on!

Ärgem langegem vaimu küsimusis rangide kultiveerimisele, vaid vaimu otsimisele! Sõna on kunst avaldusviisilt ja siult, aga ainult vastava ande poolt sünnita-

tuft. Usun kindlasti et vastav and leitaks, kui mitte ülimaks volituseks ei peetaks kõrget rangi-kultust.

Kuida olen kibedusega jälginud ajalehti, mis seda seisvat ummistust mitme aasta jooksul ei ole ehmatanud ikka oma kirjeldusis pikalt-laialt kordamast. Et siis asus kõnetooli selle ja selle asutuse suurus X või Y ja ütles... Ja mis ta siis ütles? Et vaata meie oleme siia kokku tulnud, ja et me nüüd koos olles...! Ja siis need äbarikud ütlemised (nii tihti veeritud tsilindripõhjast) „meie Eesti mullast, visadusest, jonnist, kurvast minevikust ning end ohverdanud kangelasist, rahva häälest“ jne.

Milleks seda jälle kuulama peab kohmetust suust, kui võib võtta iga vanem aastakäik ajalehti, et seda pea igalt leheküljelt lugeda?

Kui luuletaja viies luuletuses kordub, siis heidetakse juba õigusega ette, et tal vaim enam laiemale ei näi küünivat. Miks me end arvustama ei hakka elu massilisis avaldusis, kui selle sisu on mitu tuhat kord üks ja seesama?!

Rohkem vaimu-torukübaraid, vähem ametiasjus-torukübaraid — selle peame elule juure katsuma võita. Muidu kuivame oma sini-must-valge alla üsna ära...

Vaimuelu kroonustumine ei sünni meil mitte üksnes kroonu enese poolt, vaid valgub ka erallu, saades enesele eeskujuga suuremalt autoriteedilt. Ei näigi nagu enam kalduvust teisiti olemiseks.

Hiilgava näituse selleks annab meie ajakirjandus kui avalik hääl. Ajalehed on hindavalt seisukohalt kaldunud pea täiesti ainult informeerivale. Iga tühine asi kirjeldatakse samase rangide-kultusega, nagu seda asja rangide-kultusega tehti. Et kohal olid need ja need kõrgemad...! Ja see minut, millal see kõrgem tuli ja läks ja millal ta sõi ja et ta sõi. Ja mis väärtus on sellel, et ma loen, millal see „kõrgem“ õieti tuli mõnele pritsimeeste pidule, ja et ta seal kõneles ning mis kõneles ja et ta einet võttis ning koosviibimine oli lõbus? Elu vaimlise pooluse nimel peaks sarnaseid asju ainult kahel real väikese trükkiga avaldama. Ärgu usutagu, et publik kangesti neid kirjutusi nõuaks ja et seda meie kultuurile kuidagi vaja oleks.

Aga me peame vist kaua ootama paranemist, sest meil on moeks isegi seda trükkida korrapärase protokollimoodi, mis isegi vahest mõne metsanurga meierei esimeses mõnel koosviibimisel kas või Dante „Jumalikust komöödiast“ või Kanti puhta-mõistuse arvustusest arvab! Sest esimeses on nüüd hinnas kui parema mõtte ütleja.

Ja ajalehed ega kroonu leia midagi ebaloo-

mulikuna, kui puhtvaimliste asjade ülevaatajaks valitsuse poolt nimetatakse kas või mõni agronoom, ainult kui ta on aga kõrgem ametnik. Seda on meil ette tulnud just meie kunstielus, kus valitsuse esitajaks mõttesegi ei ole tulnud leida eriharidusega inimesi, vaid küllalt on kõrgemast ametnikust. See „kõrgem“ on kõiktundmise patent.

Aga isegi kunstnikud saavad väga ametlikuks ja ei jää ajast maha. Oma näituste avamistele jätavad nad ennem mitmeid kunsti ja selle kultuuri harrastajaid pidulikust kutsust ilma, aga „kõrgemad“ ametnikud seisavad esirinnas. Olgu mis tahes suur mees: politsei-ülem, garnisoni ülem, isegi vahest pritsimeeste pealik. Ja on kangesti põnevad, mis just need kõrgused arvavad sellest kunstist.

Ei tea, kumb kumma peale on mõjunud: kas on meie väsinud vaimline elu seda esile kutsunud, või on see „ametlikkus“ meie vaimlist elu lõdvendanud.

Tahan uskuda mõlemaid. Aga kurb on, kui me sedaviisi vindume...

Üks aja kurb märk, et meil ametlikkusele ja kroonumehe igale sammule suurt ülespuhutat tähendust kiputakse andma, on informatsioon, mis kroonu ringest ajalehile antakse ja ajalehed suure käraga avaldavad.

Iseäranis agarad on ses asjas välisesitused, kelle sõnumed „Eta“ kaudu on vahel otse tühised, aga tähtsaks peetakse kui „kõrgemate“ samm. Mis maiguga on meil informatsioon sellest, mis meil saadikud võõrsil teevad? Kas kroonutamine üksi, või veel otse piinlikkuseni silmatorkav enesereklaam? Mismoodi peame hindama sõnumeid sellest, mis see ja see mees ütles meie saadikust saadiku söögilauas või jumalaga jättes? Muidugi maailma südamlikke sõnu! Kõige sojemaid, viisakamaid!

Aga kes kõneleb siis suure käraga sarnaseist asjust, mis, piltlikult ütelda, räägitakse viisakate inimeste vahel käesurumisel.

Kes sellega mõtleb siis numbrit teha või numbrit võita, või kes sellest järeldab suuri, häid või halbu poliitilisi suhteid, või määratud teeneid?

Aga meie toidame end sellega: saadik rõõmus reklaami pärast, ajaleht, et odavamalt lehe tähta saab.

Võõrad võivad muljata südamest ja me oma parem osa inimesi piinlikkust tunda.

Me kurname oma vaimu ja ajakirjanduse ja kõrgema mõtlemise ära, kui end sarnaseist asjust kauem elatada tahame.

Otsigem suuremaid sõnu ja sügavamat sisu, kui on salongi kenad viisakused. Salong vaimu ja tööga koos, seda mõistame, seda on vaja.

Ungari huvireisijad,

II Soome-Ugri kongressist osa võtnud üliõpilased, professorid ja kongressi Ungari komitee liikmed Tallinnas peatumisel pärast Soome reisi. Ekskursiooni juhataja prof. Kogutovitz (I), dr. Aladar Ban (II), konsul Virro (III). Ülesvõte on tehtud konsul Virro aias.

Me suuremad ülesanded ja meeste teod väsisivad muidu ära selle musttuhande kribukrabu kõlistamise keskele.

Just informatsiooni asjus: kas antakse see tuumakam (võib ju vaikida, kui tuuma ei ole), või peaks ajakirjandus ühisel kokkuleppel sarnaseile asjule rohkem paberikorve muretsema.

(„Eta“ tegevat seda õige agaralt juba kauemat aega).

Midagi peab sündima, sest halb on jõuda silmapilguni, kus korraga tundma hakkame, et juubeldame õõnsate oreoolidega, aga parema leidmiseks ning loomiseks kogemused nõrgaks mängitud.

Rasmus Kangro-Pool.

BOLOGNA PISARAD.

GUSTAV MEYRINK. Eestind. W. M.

Näete toda kaubitsejat seal sasis habemega? Tonio hüütakse teda. Kohe tuleb ta meie laua juure. Ostke talt üks väike gemm või paar Bologna pisarat; — teate ju: need klaaspisarad, mis käes lõhkevad tibatillukes-teks kildudeks — nagu sool —, kui ära murrad niiditaolise otsa. Mänguasi, ei midagi muud. Ja vaadake sealjuures ta nägu, — seda ilmet!

Eks ole, mehe pilgus on midagi sügavalt haaravat? — Ja mis lamab ta kõlatumas hääles, kui ta nimetab omi kaupu: Bologna pisarad, kedratud naisejuus. Kunagi ei ütle ta kedratud klaas, ikka naisejuus. — — — Kui me siis läheme koju, tahan teile jutustada ta

eluloo, mitte selles igavas kõrtsis — — — väljas järve ääres — pargis.

Loo, mida ma kunagi ei võiks unustada, ka siis kui ta ei oleks olnud mu sõber, keda nüüd näete siin harjuskina ja kes mind enam ei tunne —

Ja, jah, — uskuge vaid, ta oli mul heaks sõbraks, — ennemini, kui ta veel elas, — omas oma hinge, — ei olnud veel nõdratüelne. — — — Mispärast mina teda ei aita? — Seal pole midagi aidata. Kas teil pole seda tundmust, et ei tohi aidata hinge, — mis pimedaks jäänuna — oma enda, salapärasel viisil jälle kobab valguse poole, — võib olla, uue, heleda valguse poole.

Ja see pole enam kui vaid hinge kobamine mälestuse järele, kui Tonio siin pakub Bologna pisaraid! — Küll te siis saate kuulda. — Lähim nüüd minema siit! —

* * *

— — — Kui nõiduslikult kumab järv kuulvõlguses!

— — — See kõrkjas, seal teisel pool kaldal! Nii öine — tumel! — Ja kuis uinuvad jalakate varjud vesipinnal — — — seal lahes!

— — — Nii mõnelgi suviööl istusin sel pingil, kui tuul sosistades, otsides käis läbi kaisla ja sulisevad lained unest uimastena löid vastu kallaspuude juuri, — ja kujutlesin enda all järve õrnade, salapärase imede seas, nägin sügavuses helkivaid vilkuvaid kalu, kuis nad tasa läbi une liigutavad omi punakaid oime, — vanu, sammalrohelisti kive, uppunud oksa ja surnud puud ning kumavaid konnakarpe valgel liival.

Kas ei oleks parem lamada — surnuna — seal all pehmeil kiikuvast merirohust matel — ja unustada soovimise ja unelemise?! —

Kuid mina tahtsin teile jutustada Toniost.

— — — — —
Meie elasime tookord kõik sealpool linnas; nimetasime teda Tonioks, ehk küll tal on teine nimi.

Husast Mercedes'est pole te vist ka kunagi kuulnud? Kreool punase juuksega ja nii heledate, kummaliste silmadega.

Kuis ta tuli linna, ei tea ma enam, — nüüd on ta kaua juba kadunud jäljeta. — — —

Kui Tonio ja mina saime tuttavaks temaga — ühel orkidee-klubi peol —, oli ta ühe noore venelase armukeseks.

Istusime ühel verandal, ja saalist lehvisid ühe Hispaania laulu kauged magusad helid välja meie juure. —

— — Girlandid troopilisi orkideid, ütlemata toredad, rippusid laest alla: — Cattlëya aurea, keisrinna nende lilled seas, mis kumagi ei sure, — odontoglossid ja dendrobiad mädanenud puutükel, valged helkivad loëliad, kui paradüüsi liblikad. — Kaskaadid sügavsiniseid lükaste — ja nende nagu tantsus põimunud õite tihnikusest lõõmas uimastav lehk, mis ikka uuesti voolab läbi minust, kui mõtlen tolle öö pilti, mis seisab teravana ja selgena nagu maagilises peeglis mu hinge ees: Mercedes koorpuust pingil, kuju pooliti varjatud violetest vandeedest koosnevast elavast eesriidest. — Kitsas kirglik nagu täitsa varjus.

Ükski meist ei kõnelenud sõna. —

Nagu nägemus tuhandest ja ühest ööst; mulle tuli pähe muinasjutt sultanitarist, kes oli inimsööja ja kes hiilis täiskuu valgusel surnu-

aiale, et haudadel süüa surnute lihast. Ja Mercedes'e silmad puhkasid minul nagu uurivalt.

Tumedad mälestused ärkasid minus, nagu oleks kunagi kauges minevikus — õige eemalolevas elus mulle otsa vaadanud külmad, tardunud maosilmad nii, et ma seda iialgi enam ei võinud unustada.

Pea oli ta ettepoole painutanud ja ühe Birma bulbophyllumi must- ja purpurtäpised õiskeeled olid jäänud kinni ta juustesse nagu selleks, et sosistada talle kõrvu uusi ennekuulmatuid patte. Tookord sain ma aru, kuis võib anda säärase naise eest oma hinge. — — —

Venelane lamas ta jalgel. Temagi ei kõnelenud sõna. — —

Pidu oli võõrapärane — nagu orkideed ise — ja täis kummalisi üllatusi. Neeger astus läbi portijäärde ja pakkus säravaid Bologna pisaraid jaspisvaagnal. Ma nägin, kuis Mercedes ütles naeratades midagi venelasele, — nägin, kuis ta võttis Bologna pisara huulte vahele, teda kaua nii hoidis ja siis andis omale armastatule.

Sel pilgul pörkas, lehtede segadikust lahtiharunenuna, hiigla orkidee, — ühe däämoni nagu himukate, janunevate huultega, — lõuata, vaid välkuvad silmad ja ammutav sinakas kurgulagi. Ja see kole taimenägu värises omal varrel; kiikus nagu kurjas naerus, — põrnitsedes Mercedes'e käsi. Mul lakkas süda tuksumast, nagu oleks mu hing vaadanud kuristikku.

Usute, et orkideed võivad mõelda? Mina tundsin tol pilgul, et nad seda võivad, — tundsin, nagu tunneb selgeltnägija, et need fantastilised õied hõiskasid oma käskijanna üle. — Ja ta oli orkideede kuninganna, see kreool oma meeleliste — punahuultega, vähe roheka nahakumaga ja juustega, mis oli surnud vase karva. — — — — Ei, ei — orkideed pole lilled, — nad on saadanlikud olendid. — Olevused, mis näitavad meile vaid oma kuju katsearvi, meile ette pettes silmi, huuli, keeli meeltpeimestavais värvivirvendosis, et meie ei tohiks aimata jäledat maoketka, mis — nägematuna — surmatoovalt peitub varjude riigis.

Joobnuna uimastavast lehast astusime viimaks saali tagasi.

Venelane hüüdis meile järgi jumalagajätte sõna. Tõepoolest jumalagajätt, sest surm seis ta selja taga. — Katla plahvatus — järgmisel hommikul — rebis ta aatomiteks.

Olid läinud kuud, siis oli ta vend Ivan Mercedes'e armukeseks, ligipääsmatu, kõrk inimene, kes vältis iga läbikäimist. — Mõlemad elasid villas linnavarava lähedal, — lahutatuna kõigist tuttavast, — ja elasid vaid metsikule, hullumeelsele armastusele.

Kes neid nii näinud nagu mina õhtuti häma-

Väikeliiidu konverentsilt Praagas (11. ja 12. juul. s. a.).

Väikeliiidu esitajad konverentsil: (Pahemalt paremale) välismin. Benesh (Tshehoslovakkia), Duca (Rumeenia), Nincic (Lõunaslaavia).

ruses minevat läbi pargi, teine teise vastu pigistatuna, juttu ajades peaaegu sosinal, ühegi huvita maailma vastu, ühegi pilguta ümbruskonna jaoks —, see sai aru, et ülivägev, meie verele võõras kirk hoidis need kaks olevust teineteise külge köidetuna.

Seal — äkki — tuli teade, et Ivangi hukkunud —, õhureisil, mida ta ette võtnud näiliselt plaanitult, kukkunud mõistatuslikul viisil gondlist.

Meie kõik arvasime, et Mercedes ei talu toda lööki.

— Paar nädalat hiljem — kevadel — sõitis ta lahtises tõllas minust mööda. Ükski joon ta liikumatumas näos ei kõnelenud üleelatud valust. Mulle tundus, nagu oleks minust sõitnud mööda Egipti pronkskuju, käed põlvil, pilk sihituna teise maailma, mitte aga elus naine. — — — Veel unes ajas mind taga mulje: Memmoni kivikuju oma üliinimliku rahu ja tühjade silmadega modernis tõllas sõitmas hommikpunna, — ikka kaugemale ja kaugemale läbi purpurselt säravate udude ja lainetava auru päikese poole. — Hobuste ja rataste varjud lõpmatult pikad — kummaliselt laiali-

tõmmatuina — hallvioletid, nagu nad tuksahtelavad kevadhommiku valguses tonditaoliselt üle kasteselt niiskete teede.

Kaua aega olin ma siis teekondadel ja nägin ilma ja nii mõnegi imelise pildi, kuid vähesed on minusse mõjunud nii. — On värve ja vorme, millest meie hing ketrab ärkvelolevaid, elusaid unenägusid. — Ühe tänavvõre helisemine öisel tunnil meie jala all, aerulööki, lõhnalaine, ühe punase majakatuse teravad profiilid, vihmapiisad, mis langevad meie kätele, — nad on sageli nõidussõnuks, mis viipavad tagasi sääraseid pilte meie tundmisse. On sügavalt melankoolne kõla nagu püstikandli helid säärases mälestustundmises.

Ma pöörsin tagasi ja leidsin Tonio venelase järeltulijana Mercedes'e juures. — Armastusest uimasena, köidetuna südamest — meelist, — köidetuna käsist, köidetuna jalust, — nagu too. — Ma nägin Mercedest sageli ja jutulesin temaga samuti: sama oheldamatu armastus temaski. — Vahtevahel tundsin ma jälle ta pilgu lebavat uurivald minul.

Nagu tookord orkideede õöl.

Manueli — meie üldise sõbra — korteris saime mõnikord kokku — Tonio ja mina. Ja ühel päeval istus ta seal akna juures, — murtuna. Näojooned moonutatud, nagu ühe piinatu omad.

Manuel tõmbas mind vaikides kõrvale.

See oli imelik lugu, mida ta mulle jutustas kiiresti sosistades: Mercedes, satanistitar, — nõid —! Tonio saanud selle teada kirjust ja pabereist, mille ta tema juurest leidnud. Ja kumbki venelane tapetud temast ettekujutuse maagilise võimu läbi, — Bologna pisarate abil. —

Olen pärast lugenud toda käsikirja: Ohver, seisab seal, purustatakse tükkideks samal tunnil, kui Bologna pisar, mida tema kannud suus ja siis kinkinud Mercedesele palavas armastuses, kirikus murda missa ajal.

Ja Ivan ning tema vend leidsid nii äkilise õudse surma! —

— — — Saime aru Tonio tardunud meeleheitest. — Isegi siis, kui nõiduse kordaminekus oleks süüdi olnud vaid juhus, missugune däämonilise armutunde kuristik oli tolles naises! — Tunne, nii võõras ja kättesaamatu, et meie normaalsed inimesed oma tunnetamisvõimega vajume nagu ajuliiva, kui julgeme katse — läheneda mõistete valgusega vähjatõbise hinge koledaile mõistatusile. —

Istusime tookord poole öö läbi — meie kolm — ja kuulatasime, kuis vana kell näris puruks aja, ja ma otsisin ning otsisin asjata lohutuse sõnu omast peaaajust — südamest — kõrist; — ja Tonio silmad rippusid vahetpidamatult mu huulil: ta ootas valet, mis talle võis veel tuua uimastust. — — —

Kuis Manuel — minu selja taga — tegi otsuse, avas suu, et kõnelda, — ma teadsin seda

tagasi vaatamata. Niiid — niiid ütleb ta seda. — — Köhatuse, tooliga kaapimine, — — — siis jälle vaikus, igavesti pika aja. Me tundsim, niiid kobab vale läbi toa, ebakindlalt vaarudes mööda seinu, nagu hingetu variolend peata.

Viimaks sõnad — valelikud sõnad — nagu kuivetanud: „Võib olla — — — — — võib olla — — — armastab ta sind teisiti, kui — — — kui teisi.“

Surmavaikus. Istusime ja pidasime hinge kinni: — et vale vaid ei sureks, — — — ta vaarub edasi-tagasi süldistel jalgel ja võib kukkuda, — — — vaid üks sekund veel! — —

Aeglaselt, aeglaselt hakkavad moonutama Tonio näojooned: virvetuli lootus!

— — — Seal oli vale saanud lihaks! — — — — —

— — — Pean ma teile veel jutustama lõpu? Mul on õudne riietada teda sõnusse. — Tõuskem, mul jooksevad judinad üle selja, oleme liig kaua istunud siin pingil. Ja öö on nii külm.

— — — Pänge tähele, saatus vaatab inimesel otsa nagu madu, — pole pääsu. — Tonio vajus uuesti märatseva kire pöörise Mercedes'e vastu, ta sammus selle kõrval, tema varjuna. — Naine klammerdus temasse oma kuratliku armastusega kui sügava mere poliüp omasse ohvri.

— — — Ühel suurel reedel haarahtas saatus: Tonio seisis vara hommikul aprillikuu tormis kiriku ukse ees, paljapäisena, katkirebitud riideis, käed rusikas, ja tahtis rahvast takistada teenimast jumalat. — Mercedes kirjutanud talle — ta oli sellest saanud nõdra-meelseks; — tema taskust leiti kiri, milles naine temalt palus B o l o g n a p i s a r a t. — —

Ja tollest suurest reedest saadik asub Tonio vaim sügavas öös.

NUKK.

K. TETMAIER'I järele -op.

Kuis hobused täies hoos tormavad mäestmetele, mis kaetud jääga, ja jää murdub, raksub ja paiskub laiali tuhandeis sädlevais kildudes: nii lendavad inimese mõtted. — Kuid kas sa siis ei tea vähematki sellest? Kas kuulsid millalgi su kõrvad, kuis lööb inimsüda, kuulsid sa, kuis lööb ta — verine, traagiline, hirmus? Kas avanessid su ees inimõtte sügavus, mis sarnaneb koopale, kus lõustavad põhjatamad, valguseta, väljapääsuta lõhed?

Kas uputasid su maa pisarad?

Ja kas tead sa, mis on kirk, mis lõhestab hinge kui pikne torni, kas tead, mis on janu, mis su haarab kui katk neetud linna; kas tead, mis on kurbus, mis murrab inimesel käed, kui suurim kannatus, kui suurim meeleheide? Kas tead sa kõike seda?

Mida on sulle siin vaja, sa hingetu nukk?!

KUI OLIN LILL.

LAFCADIO HEARN.

Kord olin lill, kaunis ja suur. Mu lumine karikas oli täis nii rikast lõhna, et joovastusid vikerkaartiivulised putukad, kes laskusid mu peale, ja et kõik, kes mu silmasid, mõtlesid nende kaunislõhnavaagnate ilust, mida tarvitatud vanade caesarite bankettidel.

Mesilased laulsid mulle kogu särava suve oma laulu, tuuled paitasid mind jaheduse tundidel, kaste vaim täitis öösiti mu valge peekri. Suuri taimi, lehiga, mis suuremad elevandikõrvust, varjutas mind nagu elavast smaragdist baldakiin. Kauguses kuulsin jõe laulvat oma müstilist, igavest laulu ja vidistavat tuhandeid linde. Öösiti piilusin ma läbi siidiste õislehtede tähtede rongikäigu poole üles ja päiviti pöörsin ma oma kollasest kullast südame alatiseks päikesele vastu.

Hiilgavate rindadega kolibriid, kes tulid päikese tõusult, peatusid mu juures, jõid lõhnalist kastet, mis oli mu karikas ja laulsid mulle tundmatute maade imedest, musitst roosest, mis kasvavad vaid võlurite aius, ja tsütlikest liiliaist, mille hõng on surm ja mis avavad oma südameid üksnes troopilisile kuile.

Lõigati läbi mu elu smaragdne niit ja pisteti mind ta juustesse. Mina ei tunnud pikaldest surmavalu, nagu köidetud tuliussid, kes kumasid tähtedena nende jumalikkude palmikute öös. Ma tundsin, kuidas mu elu lõhn seganes tema verega ja tungis tema südame salajastesse kambritesse, ning ma leinasin, et olin vaid lill.

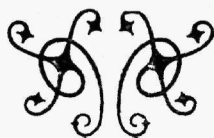
Tol ööl lahkusime mõlemad elust. Ma ei tea, kuis ta suri. Mina olin võtnud jagada tema igavest und, kuid tontlik tuul, mis tungis sisse aknaist, rebis laiali mu surnud lehed ja riputas nende valged jäänused padjale. Kuid mu vaim jäi nõrga lõhnana veel vaiksesse tuppa ja heljus ümber vahast küünalde leekide.

Teisi lilli, mitte minu laadi, õitseb ta puhkepaigal. Tema veri elab nende õite roosilisis karikais, tema hingus kingib lõhna lilledele, tema elu lööb pulsina nende läbipaistvalt rohe-

lisis soonis. Kuid öö vaimutundidel tõstab mu üles kaste halastaja vaim, kes leinab suvipäeva surma ja lubab mul ühineda kristallsete pisaratega, mis langevad ta hauale. —rs.

„Mõtiskleja“.
Wilhelm Lehmbruck.

UNA EX HISCE MORIERIS.

D. v. LILIENCRON'i järele —ao—.

Tuld õhkub suvipäeva vaateveer.
 Ja liblikagi tiivalöök on kuulda,
 nii vaiksed päiksepaistel põõsad-puud.
 All kaugel kuuled riisutavat parki.
 „Neist tundidest saab üks su surmatund“.
 on aia päiksekellalt lugeda,
 kus istund tunninäitajale maha
 hall varblane ja usinasti sügab
 ja siliteleb viltuaetud pääd.
 Siis vibub lendu, tiibleb kirsipuule,
 kuid teel ta rabab maha kuri kull.
 „Neist tundidest saab üks su surmatund“.
 Järv. Liikumine. Tõmmud paljad käed
 vee serva lohistavad kalavõrgu,
 siis alandlikult jäävad ootma käsku,
 mil alata.

Kuldvõre kargab lahti,
 ja kuuma kiuste ilmub täies hiilges
 noor, nõtk, imekaunis kuninganna.
 Lai sammetriie puhkab paashi käsil.
 Ta kõrval katuskõrget päiksevarju
 Kuldpurpurkirjut laotab neegrilaps,
 ja teiselpool käib samas sammus rüütel,
 helk silmis, valkjapäine, punasuine,
 vööel sätendavas tupes õõtsuv mõök.
 Tükk maad ta taga kojaisand, daamid
 aukartilikena talle järgimas.
 Nüüd jõudnud kuninganna pärale
 ja võtnud istet kõrges marmortoolis,
 jalg toetund kergelt vaiba pääle.
 Püük algab, nagu muiste Peetrus püüdis:
 hulk karuseid ja karpe sipleb noodas,
 suu lahti, jõllis silmad, hirmul süda.
 Ja kõrgus naerab, kaaskond muhatab,
 laps irvitab ja kihistavad paashid,
 ja keset üldist vallatlevat tuju
 lööb järsku suured pruunid silmad valla
 ja tasa sosisteleb rüütli kõrva
 noor kuninganna värahtleval suul:
 „Kuu tõusul aias päiksekella juures“.
 Sääel äkki kuusetukast mustast sähvab
 nool, tehtud saamatuma tüüra luust,
 ja hõisahtades noorel kuningannal
 ta lõikub, puurdub põksuvasse rinda.
 „Neist tundidest saab üks su surmatund“.

MÕNDA PRAEGUSAJA VENE TEATRIST.

V. M-s.

Meil on alati olnud suur huvi idapoolse naabri teatrikunstiga vastu, on mitmeti avanevad võimalused vahenditultki tutvumeda selle kunsti saavutustega — kõigil tohiks veel olla mees näit. „Erik XIV“, „Uputus“, „Stepantshikovo küla“, „Püha Antooniuse ime-tegu“, „Turandot“ j. t.

Vene teater sammub edasi vahetpidamata, ilma et ta palju huvi pühendaks minevikule. Minevikust kasutab ta ainult seda, mis ei ole veel vananenud praeguses „revolutsiooni süvendamise“ ajajärgus — sest ikka veel süvendatakse; kasutab seda, mis annab ennast kohendada Vene punase tänapäeva nõuete tarvis.

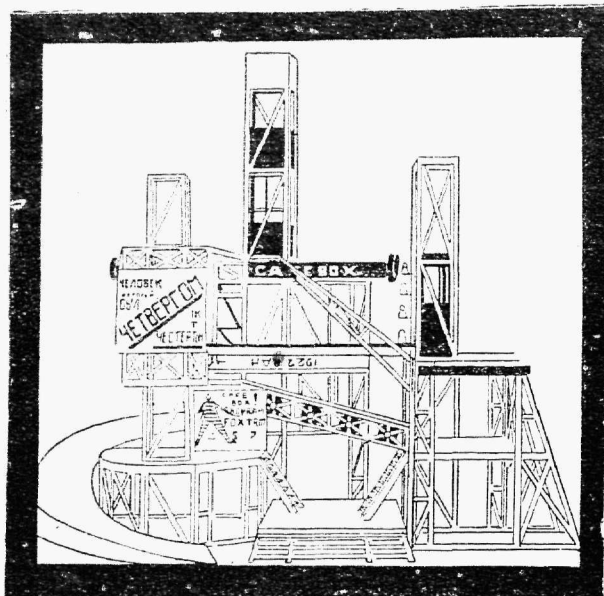
Peab aga kohe ütleva, et sugugi mitte kõik elukutselised teatrid ei ole nii väga revolutsioonilised, nagu võib olla, tahaksime arvata. Ümberpöördukt, kui vaatame läbi iseäranis Leningradi mängukava möödunud hooaja kohta, siis näeme ikka ja uuesti korduvat näidendeid, mida on mängitud enne revolutsioonigi ja mis ei pretendeeri mingi iseäralise „nõukogulikuse“ peale. Repertuaarist võiksime kokku seada umbes järgmise nimestiku, kusjuures meie ei pea kinni mingisugusest süsteemist: „Julius Caesar“, „Kapten Brassboundi ärkamine“, „Suur Katariina“, „Antigone“, „Kirsiaed“, „Armastus ja õelus“, „Ideaalne abikaas“, „Elav surnukeha“, „Romaan“. Siia sekka veel paar „harkom“ A. V. Lunatsharski lavateost, nagu näit. „Kantsler ja lukksepp“ ehk „Karupulmad“ — mida autor vahete-vahel loeb tarvilikuks avalikult kaitsta arvustajate peale-tükkimuste vastu. See oleks enam-vähem kõik Leningradis. Teiselt poolt on aga pea-aegu igal tähtsamal vabrikul, ettevõttel, kollektiivil jne. oma töölisteater, oma klubi, draamailine sektsioon või midagi sarnast, kus punaste pühade puhul kui ka teisel päevil tulevad ettekandele revolutsioonilised kihutusnäidendid, mis harilikult vaataja silme ees esinevad kollektiivtöona, nii et tekst, lavastuse idee ja selle läbiviimine on välja töötatud kõigi tegelaste osavõttel. Iseäranis meeleldi näeb nõukogude valitsus usuvastaliste kihutustükkide lavastamist, mida nimetatakse huvitavalt, kuid veidi ebaloogiliselt „religiosnaja antipjessa“. Siin katsutakse naeruvääristada mitte ainult kirikut ja selle esitajaid, vaid nimelt usku. Kui peaks säilima üks neist „usulisist vastutükkest“, siis kindlasti vaid kurioosumina, sest neil ei näi olevat mingit kunstilist väärtust ega iseäralist vaimurikkust, mida näit. Oscar

Panizza „Liebeskonzil“i“ kohta eitada ei saa. Nõukogulik ajakirjandus peab loomulikult veidigi tähelepanu pühendama neile revolutsioonilisile töölistlavastusile tehastes jne., usuvastalisile propagandanäidendeile — juba poliitilisil põhjusil. Meid ei kohusta poliitiline vaatepunkt praegu siin millekski ja seepärast võime edasi minna päevakorras nende teatrite ja lavastuste olemasolu märkimisega, seda enam, et ükski arvustus nõukogumeelses ajakirjanduses ei või meid panna uskuma nende „uute väärtuste“ erilisse suurusse, kuna nad seda ise ei tee. Ma ei taha siin sugugi kategooriliselt öelda, et seal ei ole ühtki enam-vähem väärtuslikku teost või lavastust ja kõige vähem tahan vähendada selle nähtuse ühiskondlikku tähtsust. Kuid on tähtsamaid ja huvitavamaid küsimusi praegusaja Vene teatrielus.

V. Meierhold,

Vene praegusaja teatri revolutsionäär.

„Inimene, kes oli Neljapäev“.

Lavaseadeldus Moskva kammerteatri võõrusetenduseks.

Nii siis, Leningradi tavaline mängukava ei või meid üllatada millegagi — siin ei ole milleski suhtes midagi uut. Samuti võivad väikesed kihutusteatrid meid huvitada peaaegu vaid poliitilise võitluse ja propaganda vahenditena ja üllatada vahest oma ruumilise laiaulatuslikkusega. Konstateeritagu siinkohal veel fakt, et töölisi nähtavasti see asi õige suu- resti huvitab.

Vene südameks teatrielu suhtes on ja nähtavasti jääbki Moskva. Mis on huvitavat ja uut selles teatrielus, mis on saanud sündmuseks, peaaegu kõik see tuleb Moskvast, kus, võib olla, valitsemas kohasem õhkkond. Kui ma alguses kõnelesin edasimarsivast, revolutsioonilisest teatrist, siis arvasingi selle all tood Moskva teatrit, peamiselt Meierholdi, keda ajakirjandus nimetab geniaalseks näitejuhust agitaatoriks.

Vanad kuulsused on kas kiratsemas, otsimas uusi teid, tasakesi „evolutsioneerumas“ või lihtsalt kadunud mineviku rüppe — praegu on üldise tähelepanu valdajaks Meierhold. Enne kui pühenduda temale, pöörigem vanade tuttavate poole.

Kunstiteatri „raugad“, kes olid turneel mööda Ameerikat jne., on kas tagasi tulnud, või tagasi tulemas. Ajakirjandus ootab neilt uue mängukavaga esinemist, kuid kas nad seda teevad, see on enam kui kahtlane. Kunstiteatri (MKT) järeltulijad töötavad kõik edasi. Kõige uuemat, juba neljat, stuudiot pole meie veel näinud, ta ei ole igatahes aga

seni iseäranis silma paistnudki. Muidu aga lähivad üle lava endise menuga üldisest repertuaarist: „Erik XIV“, „Turandot“, „Kaksteistkümnes öö“, „Balladina“, „Püha Antooniuse imetegu“ jne. Kolmandal — Vahtangovi nimelisel — stuudiol ei olnud õnne oma uue lavastusega, milleks olid valitud Gogoli „Kosjad“. Lavastajaks oli J. Savadski, keda Tallinna publik andelise näitlejana tunneb „Turandotist“, kus ta mängis Kalafi ja „Püha Antooniuse imeteost“ nimiosas. Oma lavastusidees läinud näitejuht välja harilikult tähelepanemata jäävast reakesest tiitellehel, milles autor oma komöödiat nimetab „täitsa uskumatuks sündmuseks“. Selle iroonia raskepärastas näitejuht juba seeläbi, et üldse haaras sellest kinni kui tõugetandvast lavastusideest. Kahjuks tahtis ta pealegi veel näidata tood googolikku naeru läbi pisarate, millest nii palju, mõnikord õige huvitavalt, kirjutavad kõik Vene kirjanduslood — pannes sealjuures rõhku just pisarate peale. Mis tuli välja? Näitelaval oli ühe Kotshkarjovi asemel kolm, oli taotatud ja saavutatud mingi hoffmannlikult fantastiline koshmaar, näidend, mis harilikult kestab vaid tund ja veerand, kestis selles lavastuses kolm tundi ja — ei julenud naerda ükski inimene vaatesaalis. Gogoli naer oli surmatud. See oli nähtavasti liig ja „Kosjad“ kokkusid läbi nii publiku kui arvustuse suhtes. Ometi ei kahtle keegi selles, et Savadski on andeline teatritegelane. Küsimus seisab selles, kas ei ole kardetav tahtmine üllatada ükskõik mis hinna eest...

Euroopaski üldiselt tuttavaks saanud ringreisi tõttu, mis kahjuks meid ei puutunud, on juba ammu tegutsenud Moskva Kammer-teater, mille juhiks Taïroff, Koonen tähtsaimaks nais- ja Tseretelli tähtsaimaks meestegelaseks. Viimane lahkus hiljuti trupist, mis asjaolu sünnitas suurt furoori. Venemaal on praegu moeks Moskva Kammer-teatri peale mitte just väga lahke silmaga vaadata. Teda süüdistatakse estetiismis, selles, et ta tahab vaatajale pakkuda ainult ilusat teatrit. Üldse on käimas õige äge võitlus estetiismi ja kõige selle vastu, mis sellega seotud. Nii on muu seas kuulutatud sõda ka kunstnik-dekoratorile. Ei ole enam tarvis mingit dekoratsiooni; dekoratsioon on vaid ilus; pealegi on ta vaid püsiv staatiline, ei aita näitlejat ega vii tegevust edasi. Meie aeg nõuab teatris ja draamaski enam elu, enam liikumist, enam dünaamikat. Seda dünaamikat peab enam olema näitleja mängus, teda peab aga ka olema kõnelusis, iseäranis kahekõnes, teda peab alla kriipsutama lavakuju. Lavakuju — olen sunnitud nii valjen-

duma, sest kui tarvitaksin sõna „lavapilt“, oleksin ebatäpne alistudes jällegi staatilisele vaatepunktile. Dekoratsiooni asemele astub konstruktsioon. Tänapäeva Vene teatri teoreetikud armastavad väga seda sõna ja kõnelevad meeleldi oma uue teatri „konstruktiivismist.“

Konstruktsioon peab olema abiks näidendi ja näitlejate liikumisele selle sõna täht-täheliseimas mõttes. Liikumine peab võimaldama edasi-tagasi, paremale-vasemale, alla-üles ja samuti ülalt-alla, lühidalt igas suunas. „Konstruktsioon“ on harilikult mitmerõduline, tarvitab sillakesi, liikuvaid vagunette, liht- ja keerd-treppe, lifte, tõstekraanasid jne. Ilmub näitelavale ka jalgrattaid ja koguni automobiile.

Loomulikult võib konstruktiivism ainult kasulik olla ameerikalikele kinotükele, nagu näit. Chestertoni romaani järele dramatiseeritud „Inimene, kes oli Neljapäev“ (Kammerteater) või Capek-Tolstoi „Masinate mäss“ (Suur Dramaatiline Teater Leningradis). „Masinate mässu“ konstruktsioonile heidetakse ette kompromissi dekoratsiooniga — konstruktsioon muutuvat ilusaks lavapildiks. Otsustagu lugeja ise. Huvitav on igatahes

võrdlus „Neljapäeva“ konstruktsiooniga, milles raske oleks leida mingit kompromissi. Iga auahne näitejuht hakkab „konstruktiivistiks“. Sealjuures tuleb ette ka eksisamme, mis tohiksid olla lihtsalt uskumatud. On koguni hakatud tarvitama konstruktsiooni balletis. Selles tuleb välja ainult see, et tantsijail on raske liikuda (sic!), ja et pole näha tantsijate jalgu. Mis jääb siis järele balletist?

Ollakse väga vaimustatud üldünaamilisest konstruktiivismist; huvitav tohiks sealjuures olla, et just siis, kui see vool hakkas võtma suurimat hoogu, üllatavalt hästi „läbi löi“ lavastus, millisest staatilisemat raske oleks ette kujutada. Need olid „Vene pulmakombed“ Vsevolodski lavastusel Riiklikus Katsetamisteatris. Peale laulude paarkümmend sõna teksti, peale tantsude peaaegu mingit liikumist. Ja ometi meeldis. Arvustajad leidsid koguni tragismi, saatusse mängides peasa.

Taïroff, kelle „Kammerteatri“ ühest konstruktiivistlikust lavastusest praegu siinkohal räägiti, üllatas kõiki kahekordselt Ostrovski „Kõue“ lavalettoogiga. Kammerteatri peale oldi harjunud vaatama kui „väljamaa repertuaari teatri“ peale — Taïroff ja Ostrovski, see oli täieline ootamatus. Tõepoolest kuidas

„Masinate mäss“ Leningradi suures draamateatris.

sobib „Kõu“ Chestertoni näidendi, „Adrienne Lecouvreur“, „Giroflé-Girofla“, „Salome“ ja „Phädraga“? Teiseks üllatuseks, ehk küll vähemaks, oli see, et „Kõugi“ oli lavastatud konstruktivistlikult, sealjuures mitte just väga õnnelikult. Publiku huvi selle lavastuse vastu oli õige suur, arvustajad ei olnud kõik rahul Kooneni Katariinaga, samuti näitejuhiga, leides, et kumbki ei „tunud läbi“ Ostrovskit.

Hüüdsõna „Tagasi Ostrovski juure“ annud välja Lunatsharski ise. Enam õnne kui Kammer-teatril oli Ostrovskiga Meierholdil.

Meierhold — Vsevolod Emiljevitch — on praegusaja Vene teatri au ja uhkus. Tal on vastaseid — sellega on ta ammu harjunud. Teda süüdistatakse selles, et ta hävitanud näitleja, tehes teatri näitejuhi ja ainult näitejuhi teatriks — asi polegi nii hull. Tema heidetakse ette, et ta lavastanud „mööda“ Ostrovskist — ta ei tee sellest väljagi. Ja tal ei maksagi sellset palju välja teha, sest tunustamata teda ei või olla keegi. Tema lavastused on sama julged kui huvitavad. Nad on uuenduslikud ja revolutsioonilised, olgu see nüüd „Järv Lule“, „Suurmeelne sarvekandja“, „Mets“ või „D. E.“. Meierhold on kindlasti suur näitejuht-revolutsionäär — nii kunstiliselt kui poliitiliselt. Tema on täielikult aru saanud silmapilgu tähtsusest ja osanud sulatada temasse oma kunsti. Kui palju on jäädavat selles kunstis ja kui ehtne on kõik, mida ta teeb, seda otsustab muidugi tulevik, võib olla, mitte väga kauge tulevik. Praegu ollakse igatahes Venes väga vaimustatud Meierholdist ja kahtlemata väärivad suurimat tähelepanu kogu tema tegevus.

Huvitav on Meierholdi töö Ostrovski „Metsa“ kallal.

Välja minnes praegusaja dünaamikast jagas näitejuht Ostrovski teose seniste vaatuste asemel 33-ks episoodiks, võttes sealjuures ette muudatusi tegevuse käigus. Kuna seni Ostrovski tükke mängitud teatava kahjatseva tagasivaatega „vana hea mõisnikkude elu“ peale, on Meierhold mõisnikest tegelasist tõmmanud „headuse“ ja „iluduse“ maski, näidates vaatajale midagi vastikute olenditega täidetud loomaia sarnast. — „Metsale“ annud Meierhold mingi omapärase romantika, kus vahelduvad majesteetlikkus ja koletislik naeruväärus. „Majesteetlikkuse“ esitajaiks on Peeter ja Aksjusha. — Teatraalsete võtete valik ja tarvitamine on „Metsas“ haruldaselt meisterlik. „Prostseeniumi teenritele“ on osaks saanud uus ülesanne: oma olemas- ja juuresoluga peavad nad iseloomustama mõisnikest peategelasi — punases fezis türklane ja prantslasest rätsepp on lahutamatud Gurmyshskajast ja

Aleksisest. — Õige tähtsaks, tegelasi iseloomustavaks ja dramaatiliseks on saanud näitlejate mäng rekvisiitide ja üldse aksessuaaridega. — Loomulikult tarvitab Meierhold puhta konstruktsiooni abinõusid, loobudes „piltlikkusest“, tarvitab aga siiski värve sümboolselt tegelaste iseloomustamiseks, mis käib ka tegelaste parukate kohta, millest üks on roheline, teine roosa ja kolmas kulla karva.

Õige huvitav on ka Meierholdi tegelaste uus näitlemise tehnika, mis on väljaspool emotsionaalsust ega tarvita psükoanalüütilise meetodi vahendeid (— mis muuseas Kunstiteatri üheks tugevaks küljeks). Siin on põhimõtteks tegelaste elamuste ja hingeliste seisukordade materialiseerimine. Meierholdi näitleja väljendab kõik hingelised seisukorrad välise tegevuse abil. „Hingeline rida“ kõrvaldub ja tema asemele astub „füüsiline rida“. Vaatajal ei tarvitse kaasa elada näitlejale, katsudes aru saada tema hingelisest elamusist; tema võtab neid vastu materialiseeritud kujul; ta näeb ja kuuleb kõike. Selle ülesandega on seletatav ka rataste süsteem, mis on ehitatud tagumisele konstruktsioonile ja mis oma keerlemisega märgib ära tegelase elamuste kasvamist, hingelisi murdumisi ja teisi momente, mida vanas teatris pidi mõttestama (osmysljatj) vaataja ise. Meierholdi teater on puhta, organiseeritud ja materialiseeritud tegevuse kunst. Sellega on Meierhold teatri vabastanud kirjandusest, samuti ta konstruktivismi tarvituselevõtuga vabastanud teatri maalikunstist.

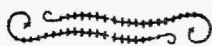
Veel kaugemale läheb Meierhold oma viimases lavastuses, mis alles hiljuti tuli esiettekandele Leningradis, mitte aga Moskvas. See on kõmurikas „D. E.“ (Distruktsija Jevroopy, Euroopa häving). Ehrenburg-Podgajetzky teksti kohal lehvib Kellermanni „Tunneli“ vaim. „D. E.“ on muidugi „agitpjessa“, kujutades burshuaasliku Euroopa lagunemist. Selles lavastuses on nii kui nii dünaamiline Meierhold muutunud otsekohe ülidünaamiliseks. Jutustasin ülalpool, kuidas konstruktivism on hakanud näitelaval tarvitama lifte, tõstekraanasid jne. Sellest liikumisest on Meierholdil veel vähe — tema dünamiseerib kogu konstruktsiooni — mis selles lavastuses küll lihtsustatud — tarvitades liikuvaid seinu. (Vene arvustajad loevad millegi pärast tarviliuks lisada prantsuskeelse nimetuse „les murs mobiles“). Need on midagi endiste sirmide taolist, kuid nad kannavad oma valgustusallikaid ise kaasa ja nende liikumine on vahete-vahel õige keeruline. „Liikuvate seinte“ tehnika võimaldab momente, mida seni võis tarvitada ainult kimo, nagu näit. põgenemist ja tagaaja-

mist. Pealegi võimaldavad „I. s.“ oma kombinatsioonidega õige palju ja ruttu vahelduvaid lava . . . pilte nagu ei tahaks öelda, aga ei tule praegu midagi paremat sulge.

Veel enam. Lavastuses peab olema liikumist, lava ülesseadeski tahetakse seda, nagu näha, läbi viia. Loomulikult ei tohi jääda kivenenuks näitlejagi, kujutades kindlat iseloomu, mängides üht ja sama kindlat osa. „D. E.-s“

on 95 o s a, mida mängib („mängis“?) 44 näitlejat. Mõned neist peavad oma välimuse muutma mitu korda kümne minuti jooksul.

Ajakirja piiratud ruum ei luba enam süveneda kõigisse neisse huvitavasse küsimusse, kuid sellest lühikesestki ülevaatest on lugeja saanud väikese pildi selle kohta, et Vene tänapäeva teatrielus sünnib palju, mis vähemalt äärmiselt huvitav.

VIHMATARK.

JUHAN JAİK.

Egas see suur veski olnudki. Päris väike oli ja vaevalt nähtav mõnekümne sammu takka, sest oli ümbritset tihedast lepastikust, mis kasvas lihavalt kevadeti laia, suvel aga vaevalt eluspüsiva jõe kaldal. Ainult ühest küljest paistis ta sinnaminejale juba kaugelt silma — see oli mäe otsa, kust lookles alla orgu kitsas, sügavaks kulund külatee. Säält mäe otsast siis paistiski too veski kui vihma käes ligunev vana naine, kes katusest-suurräti laotand üle oma pää ja ümber enese laiali nagu kana, kellel tiibade all palju poegi. Aga selle all sulises ühtelugu vett ja see sulin kuuldus juba kaugele, ka sinna, kust veski veel silma ei ulatand — tüki maad alla- ja ülespoole jõe.

Aga see veski oli tõesti suur kana, kes varjas tiiva all palju poegi. Oli üks imelik riistapuu ta, seistes säält kaksiti jöel. Võoras reisiija peatus tema ees uudishimus, sest kogu see ehitus oli sedavõrd isevärki, et laias maailmas vaevalt võis leiduda midagi sarnast. Oli küll rajat kaldakividele ja vundament kaevet kruusa, aga siiski oli kogu see värk vajund aegade jooksul maa sisse sügavasse ja nüüd puudutasid räästa ääred juba maad. Aga leidlik peremees pidi vana Löks olema, sest ta teind katusest välja luugi ja säält siis upitati igapäev kotte sisse ja välja.

Kui külamees koti järele sisse hüppas, siis nägi ta lähemalt veski sisseaset. Vanad inimesed kinnitasid ühest suust, et see ollagi see kõige esimene veski maa pääl. Muidugi võis see nii olla, selle juures peaaegu ei kahtlegi keegi, kes säält veskis ise sees käind. Sest ei see põrmugi sarnanend teisile veskeile. Oli ilmatu jame puuvõll, mille ümber asetused vesiratta aarlabidad ja sellesama võlli ots ulatus veski kolu alla ja keerles säält kinnises ruumis. Ta ots oli aga peremehe suurest tarkusest raiut sombuliseks ja jumal teab

missuguste nõiarohtudega üle määrin ning selle tõttu kuivand kõvaks kui raud ja see võlli

„Jahutaja“. (Puu.)
Ernst Barlach.

ots neid teri säääl jahuks hõõruski. Sest ei võind ju veskikivi tuua sinna veskisse, sest kogu see värk seisis püsti just tänu ainult sellele õnnelikule juhusele, et oli hallil ajal leidnud ja asetund oma õigele raskuse keskpunktile ja selle tõttu vajus aegapidi vaid allapoole, kuna raske veskikivi sisse tuues oleks kaotand kogu too maja oma tasakaalu ja, kukkudes küljeli, oleks lennand pilbasteks ja kadund veevoogude alla. Seda kahju ju ometi pidi ära hoidma ja selleks oli Löksul etteväärtust küllalt. — Aga veski kolugi oli küllalt ähvardav. Sinna lubas Löks jahvatajal kallata vaid toobi viisi vilja sisse ja ei tõhtind enne panna lisa, kui viimane tera oli läbi.

Aga esivanemate ehitusel on ka omad vead. Teada puha, et nad ei vasta praegusele ajale. Vanasti üldse ei olnud vist tarku ehitusmeistreid. Ehk on ka, võib olla, liigne siin kedagi süüdistada. Võib olla mõjusid sellele kaasa maapinna kõikumised või mõne kauge maavärisemise kaja, kuid lugu oli niisugune, et just sellel kohal, kus asus veskikolu ja see suur terapurustaja võll, sääält üle lae oli juhit paisu liigvesi. Sellest muidugi polnud viga. Oli uhkuseksi see värk ta peremehele, et ta veski töötab vee all, peaaegu nagu merepõhjas, kuid katus ja korstnamükits ulatusid ikkagi välja tuule kätte. Et aga korsten vana oli, siis oli talle kõrvale upitet jäme latt, mis pidi teda hoidma püsti. Kuid todasama korstnat ühes latiga tuul vahel kõigutaski ja sellest kõigest tekkis vahel silmapilguks veskilae laudade vahele pisike pragu ja sääält lirtsatas alla veskikollu kaunis suur veetõrts. Ega see muidugi kolu ei riikkund, aga jahust ei läind ta küll mööda ja seda nähes punastas mölder nii palju, kui jahutolm ja habe andis ja lausus vesirattale:

„Kurat teab, mis sest nüüd saab.“

Aga ei olnud viga midagi, sest peremees, kes leidis oma kotis märga, kattis teinekord veskikolu lambanahast kasukaga üle, sest paks on pargit lambanahk ja vesi ei võta sääält läbi.

Aga teine viga oli veskil veel. Nimeft ei tahtnud veskikolugi häämeel püsida püsti. Aga peremees oli temalegi säädnud toeks lati, mille üks ots oli vastu kolu külge ja teine vastu seinu. Kuid suurest lokutamisest oli selle toe ots sõõnd seinu läbi ja toetus nüüd seinu taga olevale kivile. Kuid veski kiirel käigul värises ka see tugi ja, et ta õnnetuseks lapikuks tahut oli, siis jooksis vahel seda mööda kollu mõni peotäis mulda ehk liiva, kui peremees selle lähenemisel seda ei kõrvaldand. Ka seda õnnetust nähes punastas möl-

der ja, sülitades vihaga oma saapanina otsa või varrukasse, ütles uuesti :

„Kurat teab, mis sest nüüd saab.“

Aga ka kolmas viga oli veskil, kuid see ei mõjund kunagi jahu sordi päälle halvasti. See oli see, et suvel tilkkus kahanema jões vesi. Küll toppis õhtuti mölder tammi, kuid hommi-kuks kogunes ainult natuke vett tammi ette. Veski sai vurada vaid keskhommikuni ja jäi siis meelituste päälle vaatamata seisma. Peremees ronis läbi katuseluugi tammisillale ja nägi, et jõgi oli otsas, et porisel põhjal suples vaid suur must konn ja rabelesid kaks lutsupoega surmahirmus. Mölder oli küll kalaliha päälle maias, aga siiski ta nüüd ei läind neid kinni võtma, ütles ainult jällegi urisedes:

„Kurat teab, mis nüüd saab.“

Muidugi ei olnud siin midagi teha ja mölder Löks läks oma tuppa.

Kuid niisugustel kordadel tuli möldrile juba ukse pääl vastu ta eit, kes oli rähmassilmne, valgete kulmudega, kuna üle vana, kortsudest kaet pää lipendas mõni hall juukseude. Juba temagi tundis veski tujusid ja silmi pilgutades küsis ta möldrilt:

„Kas vesi jällegi otsas?“

„Otsas, mitte üks tilk enam...“

Ja nii juhtus nende vahel imelik kohavaetus. Eit läks tammile asja üle vaatama, käis mõnisada sammu jõe ülemjooksulgi, et näha, kas sääält ei tule vett. Käis veskigi läbi ja nuuskis tammi augud hoolega üles, toppis kivikestega kinni ja määris poriga üle. Siis uuris ta veel veski sisemiku hoolega läbi, katus näpuga märga vesiratast ja mõtles tüki aega, misjaoks need võllid kõik siin on ja mispärast ei võiks sama suur vesiratas teha teradest jahu ilma veeta. Võiks ju tedagi sõtkumise teel panna ringi käima nagu vokkigi ja muret ei oleks. Sõkuks eit teda ise ringi ja vana Löks kühveldaks jahu. Aga miks see nii ei ole, sellest ei saand eit aru ja ronis läbi katuseluugi tammile tagasi.

Taat aga oli need tunnid toas ja magas. Tuppa läks ta õieti selleks ja eit läks selleks ka sääält siis välja, et taat saaks segamatult järele mõelda, kunas tuleb vihma. Sest kuiva veskit aitab ainult vihm, see oli taadile selge. Aga vihma väljamõtlemine ei ole sugugi kerge töö. Vihma võib tulla ja ka mitte tulla. Kuid taat pidi muretsema vihma. Ta istus voodi äärel, toetas küünarnukid põlvedele ja hoidis pää kahe käe vahel, et silmalaud venisid imelikult pikaks ja tolmune selg oli taga loogas kui vikerkaar. Nii ta istus säääl kui lausuja, kui kuri nõid ja haudus taevale pilvi. Nii ta säääl soetas vihma. Suured kollesinised pilvehood jooksid läbi ta pääst ja

EESTI KÜLAELUST. Foto Parikas.

Kalapüüdjad Viru rannal.

nendest jooksis alla sorinal vihma, valget kui piim. Vahel kostus taadi unistuste tagakamb-rist ränk müringi ja lõi välkugi ja siis pilgahüüd taadi silmadki, pigemini värisesid, olid viivu valged kui jahukäkk ja nii vajusid aegamööda uuesti halliks nagu porised saapaninad, kus kergesti jahutolm pääl.

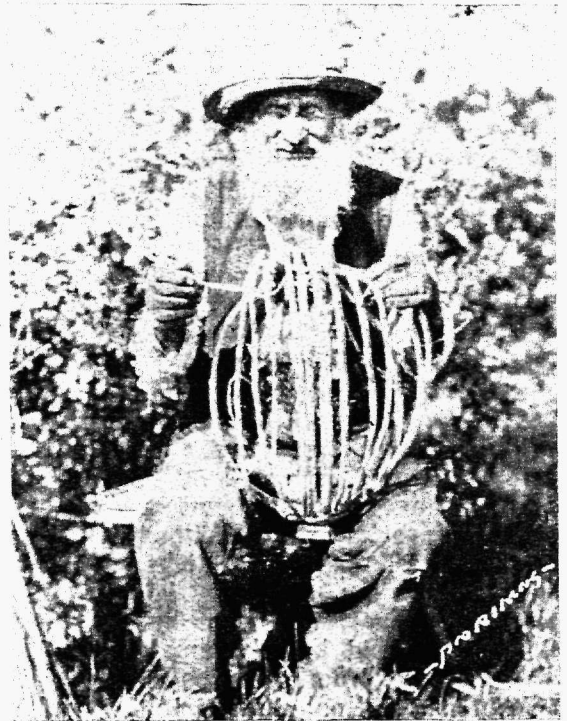
Nii haudus taat voodi äärel istudes pilvi. Istus senikaua, kuni selg hakkas kangest küü- rutamisest valutama ja teda tarvis tuli sirgu ajada. Selga sirgu ajades märkas mölder ka, et silmad jäänd raskeks ja magada oleks hä- dasti vaja. Siis kohe ta vajuski nagu puu- pakk voodile küljeli; kõigutas paar korda jalgu ja kurgu põhjast tuli kuuldavale surut mühlin ja kohin.

Aga see magamine on taadist suurem ka- valus. See on ta suur saladus, millest ta just vee lõppemisel magama heidab. Oma päädki väsitab ta enne magamist sihikindlalt. Pääs

Tänav Pirita külas.

ringi keerlevate pilveunistuste ja välgumüräh- tuste sekka ei piilu kunagi asjata see suur konn ja need kaks lutsupoega, kes jäid kuivand jõesängi siplema. Neid laseb taat pääajus va- balt sipelda ja hüpelda, niipalju kui nad soovi- vad, ja taadil on sellest hää meel. Sest ta on kindel, et kui ta enne magamajäämist oma mõtetes konna ja lutsukaladega tegemist teeb, siis needsamatsed veeloomad ka ta une- näos ette tulevad. Ja oma eluea kogemustest teab taat väga hästi, et kui ta musta konna või libedat lutsu ehk üldse kalu unes näeb,

Tartumaa külataat korvi punumas.

siis on vihma varsti maailm. Siis ei ole ves- kiga enam muretki ja mõnetunnilise ootamise järele ilmub taevaservale ränk pilvemürakas, ajab suured katsesarved ettepoole kui ilmatu tigu ja pikk kael veab taga päratu laia keha, mille kõht kiire jooksupuuga tahab muljuda metsi ja maid tasaseks kui laud. Kuid ta ei löhu ega murra siiski midagi, küll aga toob kaasa jahe- dat õhku ja puid väristavat tuult ja pea hak- kab harvade vihmapiiskadega trummeldama katustel. Ja nii varsti tuleb vett pidamata ja mööduta.

Ja vanataat ei eksind kunagi. Nii ta tüssas taevast. Ilmad ei hoolind enam sugugi ju- mala tahtmisest, nad käisid ikka taadi une- nägude järele. Ja see ei läinudki kõik taadile raskeks: valis omale unenäo välja, timmis oma

pää enne magamajäämist nii, et ta oodat unenägu ka nägi ja siis tuli kõike. Juba, kui oli jäänud ta ilusti magama, hakkasid sama päeva elamused uuesti ta silme eest mööda libisema. Ta nägi, kuid ta vesiratas jäi laiali lõugadega seisma, vee sulin vaikis ja ühtlasi kõikide veski luude-liigete korrapärane ragin. „Kurat teab, mis sest nüüd saab.“ sonis siis taat läbi une ja ronis tammile. Sää! nägi ta tuttavat pilti — jõepõhi lage, kuid põhjal liigutavad kaks kuivale jäänud lutsukala. Mõlder silmitseb neid hoolega ja näeb, et neist saaks kaks suutäit, üks temale, teine eidele näsida. Mõlder läheb ja haarab lutsu suurt pääd pidi kinni, kuid näe imet — porist venib järele ilmatu pikk luts — ta nii väike ei olnudki. Ka teise kala kahmab taat ja seegi ei ole väike. Siis aga näeb taat, et säälsamas libistavad poris suured havid ja terve jõepõhi on nendega üle tikit — kõik aina välgub päikese käes. Siis tunneb taat, et suured ahvenad ronivad ta veskipõlle alt üles ja vähid hakkavad ta saabastest kinni. Suur vähk ronib lepa otsa kui ahv ja lõnguvajund vana pajupuu ladvas juba laulab viidikas otsekui ööpik. See on juba liig ja taat ei usalda enam omi silmi. Pöörab selja, et minna koju, kuid tunneb, et lutsud ta käes ei olegi enam lutsud — neist on üks veskivõll ja teine see tugi, mis hoiab kolu püsti. Mõlemad on veski kaugele viind ja taat veab nad tagasi. On lõpmatu raske, et taat ohkab unes sügavasti. Kuid siis kaotab ta enese enda silmist tükiks ajaks ja leiab end pea lõunalaua tagant. Laual hõõgub rasvane kalapraad. Taat lööb isuga kahvli suuremale tükile sisse, kuid kuuleb samal pilgul koledat kisa — kiiks. Taat ajab siis silmad laiali ja näeb, et vaagnal pole kalalõhnagi — puha suured mustad konnad sää! hunikus ja ühele neist ta torgand kahvli selga. Vanamees tõuseb püsti ja näeb, et igas nurgas istub suur kuri must konn, suuremad nad kui jahukotid. Maigutavad mokki õudselts lakke vahtides. Ka vanamees vaatab lakke ja näeb, et laelampi sää! ei olegi — suur must konn ripub otse ta pääl kohal...

Siis aga ärkab taat ja vaatab toas ringi. Kohe saab ta aru, et nägi und, sest toas komberdas vaid ta oma eit. Ta vist astus parajasti sisse ja ukse „kiiks“ oligi see, mida taat kuulis. Kuid see kõik on nüüd taadile kõrvalise tähtsusega — taadile on nüüd selge, et vihma tuleb pea ja veel õige tublisti.

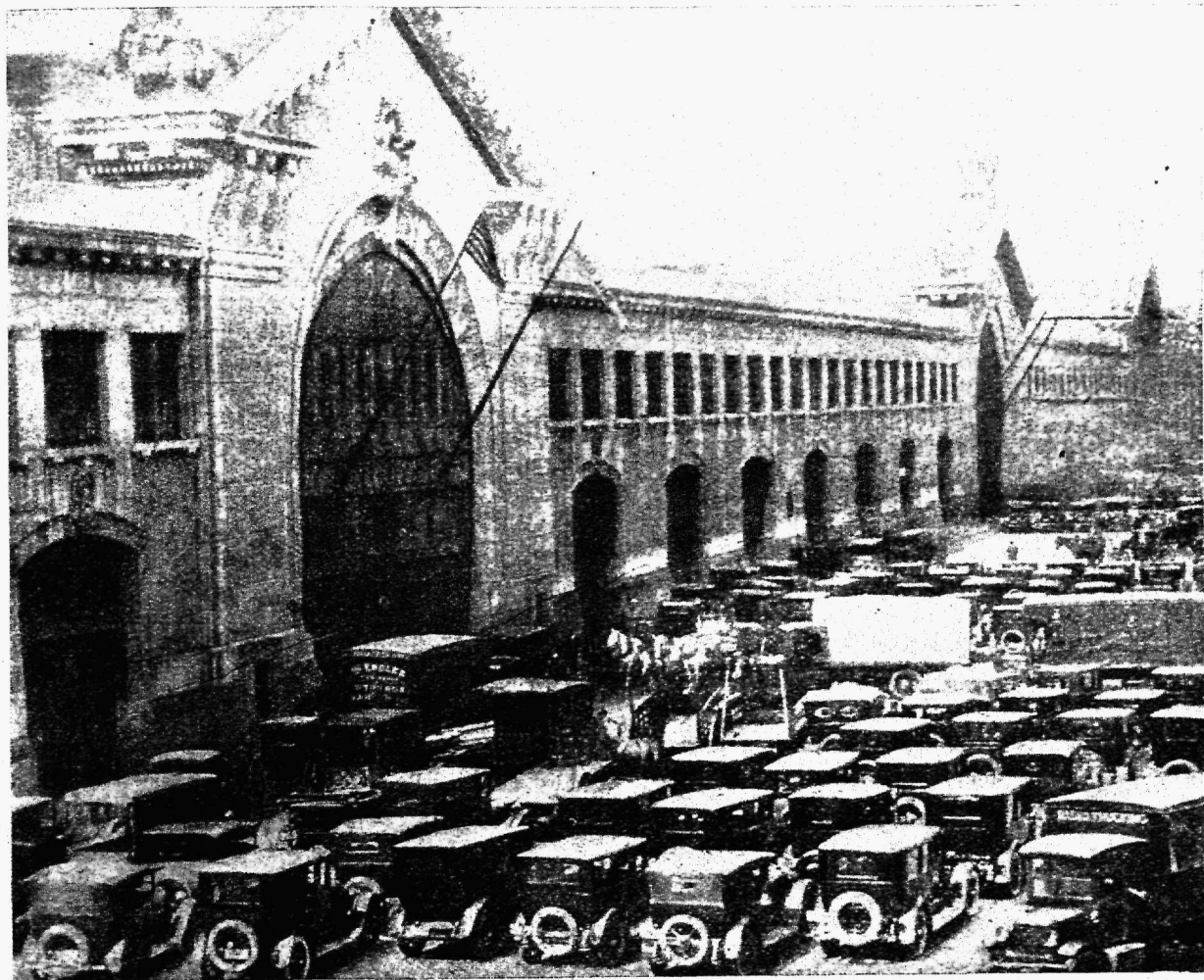
Korra pärast taadi pärastlõunast vihmahaudumist oli unenäost jäänud taadi meele veel midagi iseäralikku. Asi oli muidu kõik korras, taat nägi unes päris korraliku hulga lutsukalu ja konne ka, nii et vihma pidi pea igatahes

tulema, kuid unenäo sekka oli põimund veel midagi muud, millest taat midagi ei tahtnud aru saada. Nimelt nägi ta seekord ka angerjakalu, kuid neid palja peoga jõepõhjalt üles korjates muutusid nad ta peos mitte enam konnadeks ega veskitaladeks, vaid neist sai taadi üllatuseks ta oma lihane tütar, kes elas Tallinnas. Oli äkki taadi ees täies pikkuses, kui viimane tõstis porist rämpse käega uimaseks jäänud angerja. Vanamees tahtis teretada, kuid tütre käsi oli valge ja puhas ja lõhnas kui apteek ja sellepärast ei saand vanamees teda teretada kätt pidi. Vahtis otsa ja vist sõnagi ei lausund. Aga taat ei mäleta, kuhu ta tütar siis kadus, sest juba püüdis taat rohust kaldal suurt rohelist konna. Unenägu oli pikk, palju kordi nägi vanamees oma lähedal oma tüdru Maalit, kes ju aastaid elutsend kauges Tallinnas ja harva käind kodus. Ikka ilmus ja kadus, nii et taadile ajas kahtluse kaela ja seekord ei toond ta unenäos ainustki kala koju. Lugu lõppes küll konnadega, nimelt nii, et taat säädis neist ühe haviõnge otsa ja selle järele pidi vihma tulema, kuid miks hulkus Maali tänä taadi pärastlõunases ametlikus unenäos, selle üle taat murdiski pääd.

Aeg aga oli veerendki juba õhtu alla. Päike jäänud märksa juba jahedamaks, kuid muutund veripunaseks ja ähvardas juba enne metsa taha jõudmist kaduda maast nägematuna ülestõusvasse uttu. Seda kõike Lõksu taat juba tundis, sest mõnikord hiilib vihm niimoodi ligemale. Taadil oli hämeel, et ta tänä just niimoodi tuleb ja ei mitte teisiti, sest korra oli kahtlus hiilind ta hingest läbi, et vist tema tellit vihm unenäo ajal juba Tallinnas oli ja välk ta tütre sää! löönd maha. Miks muidu nägi ta Maalit, kui ta unenäos oma harilikku kalastamist toimis? Aga ei tulnud piksevihma, ähvardas tulla pikaldane päevikestev sadu.

Õhk oli sumbund, õhk oli taadile hingamisekski natuke raske. Tundus imelik roidumus kehas. Magada taat ei tahtnud veel — päeval ta ju magas peaaegu öö ja o ette. Ka tuppa ei tahtnud minna — sää! õhk lämbund ja ka hingata raske. Oli siiski kõige mõnusam istuda trepil ja vaadelda pilvede tekkimist taevasse. Juba päikegi kadund kõrgete pilveräbalate sekku ja vägisi vedas ilm pimedamaks. Just kui kellegi käsi tõmbas taevast — ikka mustemat ja sinisemat, ikka sinisemat ja õige musta, nii et maalä alla ei pidand pääsema ülalt ainustki valguskübet.

Ega taadi kõrvadki ei magand. Need olid tal teravad ja vaigest õhust kuuldusid ta kõrva üksikud kauged jortsud. Pikse omad need ei olnud, seda tundis taat kohe. Need olid kaugelt tuleva vankri sõrtsatused külategel, kui ra-

New-York. Euroopast tulevate laevade saabumiskohal sadamas.

tas põrus kivil. Hääl lähenes ja taat aimas, et vanker tuleb kas siia veskile või vähemalt sõidab siit mööda.

Aga taat tahtis näha hiliseid sõitjaid ja ta mõtles istuda seni trepil, kuni näeb, kes need õige on. Veel enam — ta sihtis terava pilgu mäe otsa, kust lookles alla tee ja ootas, millal tuleb nähtavale oodet sõidurijast. Mõneminuutilise ootamise järele ta nägigi, et ilmus mäelatva must kogu ja hakkas põrisedes ronima alla.

Sõiduriist peatus viimati veski ees. Vana-taadi uudishimu oli suur, sest ei see olnud veskiline sugugi. Sootu teine oli see tulija — kaks hobust oli ees ja pukis istus kutsar, kuna taga olid reisikorvid. Siis aga jooksis vana Lõks neile vastu, sest kes see võis olla muud kui Maali, keda taat nägi lõunaajal unes. Ta ei tunnud veel neid, kuid juba sadas vihma ja oli pime. Aga ta kahtlus kadus, kui ta kuulis kõnelust — see oli nimelt Maali!

Juba Maali lippaski tuppa ja vana Lõks murdis korvidega järele. Juba nad sääl rääkisid pikki jutte eidega ja taat ütles omi sõnu vahele. Maali rääkis palju, ega ta vaiki ei olnud nüüd. Isegi küsida ei lasknud midagi taadil — ei annud aega. Küll ta alustas pikka juttu igast asjast, aga liig pikka ikka ja jooksis teisele jutule üle esimest lõpetamata. Läm-matas nii vanamehe jutu hoopis, sest sellelgi kiheles midagi meeles, mis tahtis saada sõnuks ja millele vanamees ihkas vastust. Sest vana-taadil ei olnud selge, milleks tuli ta tütar just täna ja kes teab kui kauaks, ja üldse ei räägi midagi tuleku põhjusest, mida vanale inimesele hädasti tarvis esimeseks kuulda saada. Ei tulnud pärast aega selle küsimuse etteveeretamiseks, vana Lõks oli hädas, kuid, kui enam kannatada ei jõudnud, karjus ta tütrele üle:

„Aga, Maali, ütle õige, miks sa siis nüüd just täna õige tulid ja kauaks jääd?“

„Pärast räägin seda, isa, pärast, pärast.“

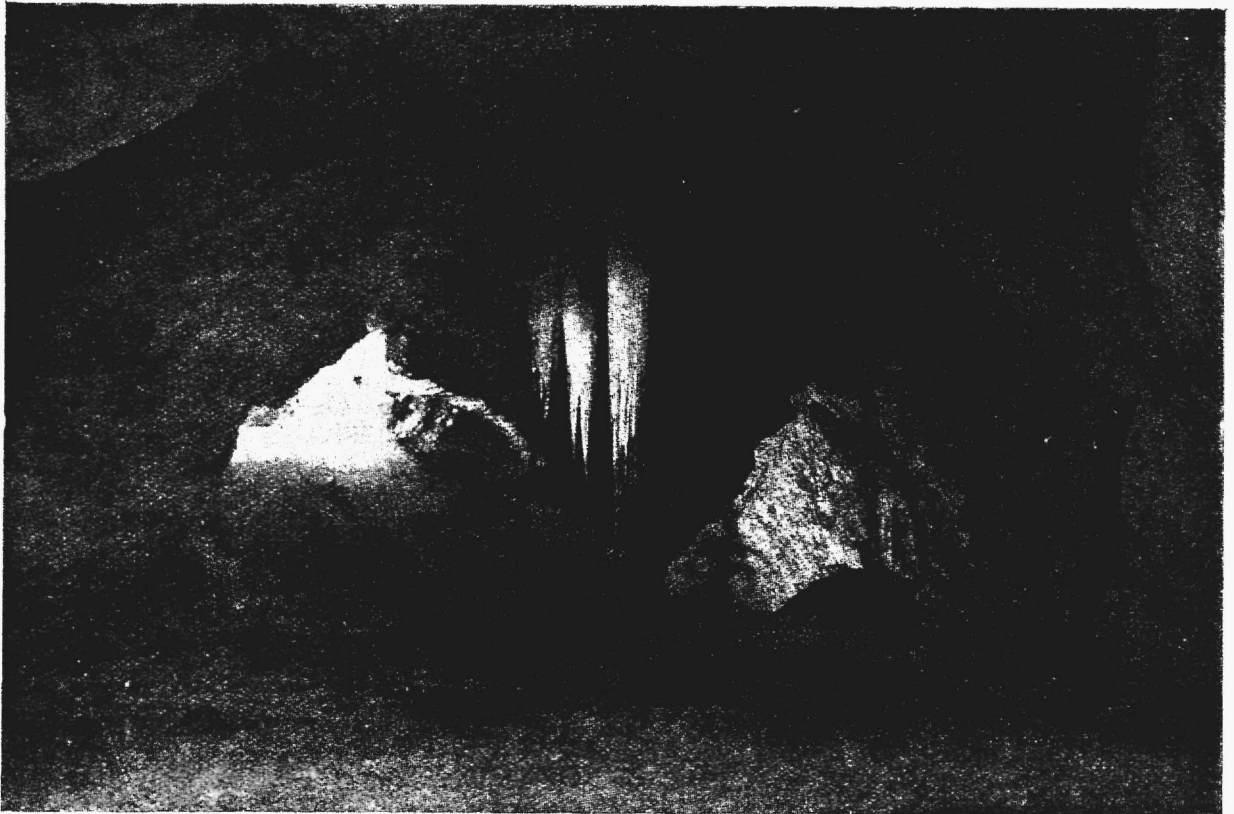
Ei tal ole siis väike põhjus ühtigi, arvas taat, kui ta korruga mõne sõnaga ära ütelda ei saa. Küllap tal siis on suur põhjus. Võib isegi olla hirmus suur põhjus. Ei päästnud vana inimest uudishimust lahti ja laseb veel oodata. Mis taat teab arvata, talle peab tütar ise ütleva. Aga teada on hädasti vaja. Maali oleks võind midagi kas või naljakski nimetada põhjuseks, taadil oleks lugu kenam, pärast oleks võind rääkida õige põhjuse, aga Maali ei teind sedagi, juba tal siis tõsine asi on, et nalja ei tee, mõtles taat voodis ja murdis pääd, kuna katusel trummeldas õige hoogne vihm. Selles tundus imelikku unemuusikat ja taat leidis, et uinumine sugugi võimatu ei ole ja et see ta asjatust mõtisklemisest päästab. Sellega siis otsustaski taat magama jääda, jäigi magama, kuid enne urises veel läbi hammaste:

„Kurat teab, mis asi tal on.“

Päev otsa kestis vihm ja taadi veski vürises rõõmsalt. Jooksis vett taevaluukidest robinal ja mäelt ojadena alla. Veski värises teranärimisest ja taat oli rõõmus. Eitki sai nooremaks suurest õnnest. Ta jooksis nobedasti

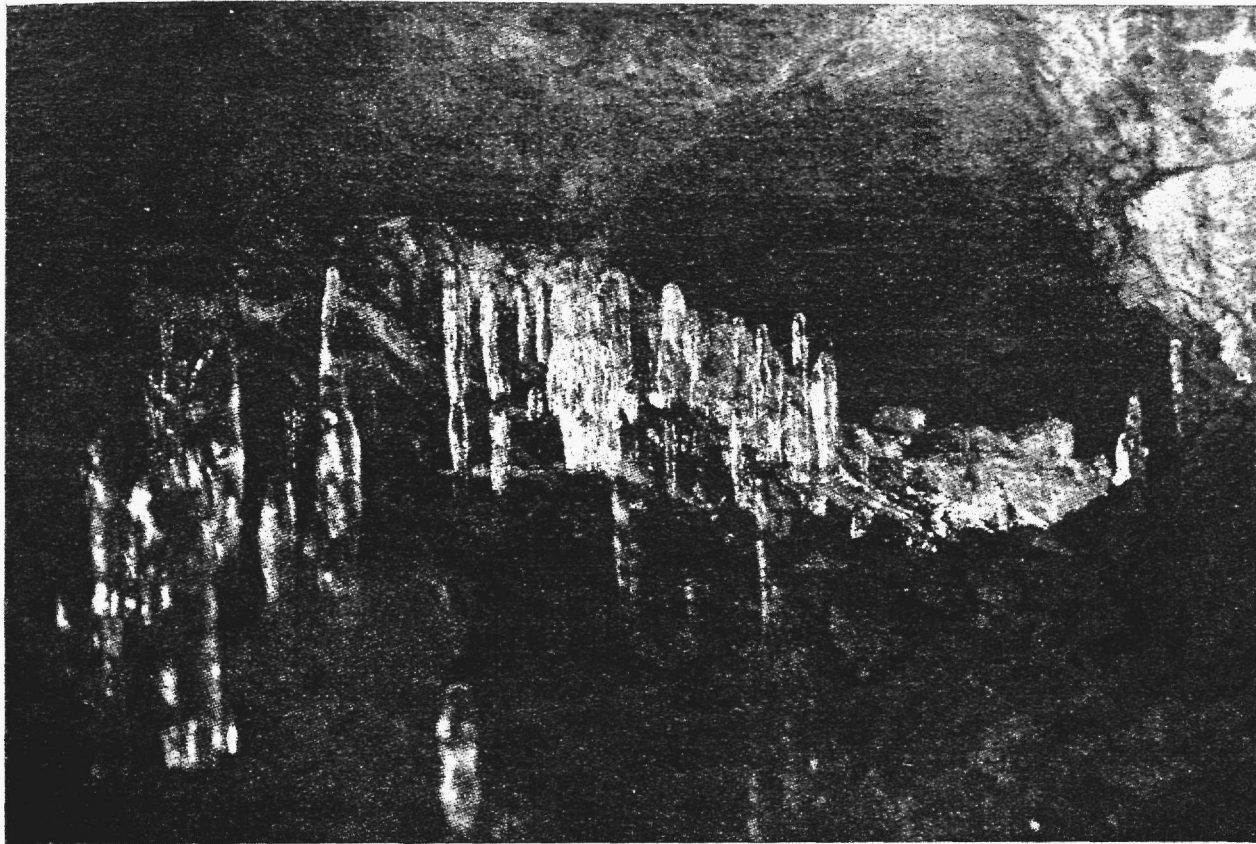
siia-sinna ja oli taadi vastu väga sõbralik ja lahke. Nagu tahtis kõigele maailmale karjuda, et tema taat on kõige targem inimene maailmas, targem veel kui Viljandimaa vallavanem või suur kirjanik Hubelo, kes end kõige targemaks pidavat. Aga kaval oli eit — ei ta ütelnud taadile, et taat tark on, sest siis ei saa ta enam kunagi nimetada taati lolliks, missugust nime andis ta taadile tülitundidel alati ja veel pikkade lisasõnadega. Sest kuigi saab veskiga nüüd teenida, egas sellepärast veel taevas maa pääle ei tule. Mõnikord juhtuvad veel ikkagi eide-taadi hambad vastamisi ja siis peab eidel olema sõnu, millega toppida või paigata taadi suu.

Taat aga rülmeldas veskis õhtu pimedani. Tööajal tuli tihti talle meele tütre kojusõit, kuid aega ta ei saand temalt midagi küsida. Sest ta kühveldas kogu päeva jahu ja pidas kotisuud ehk aitas tõsta raskeid kotte vankrile. Vahel vaatas välja, ja kui nägi, et vihma ikka veel leemetas, tõusis vana Lõksu taadi tuju veel ja ta pani kahe sõrme vahel natuke värsket jahu hammaste vahele ja karjus üle veskilogina peremehele:

Jääkoobas Salzburil lähedal.

Salzburgi lähedal Tennide mägestikus leidub huvitavaid maa-aluseid koopaid, mis oma laest allarippuvate ja põhjalt üleskerkivate kristallselgete jääkujunditega vaatlejale pakuvad huvitavat pilti.

Maa-alune koobas Salzburil lähedal.

Koobas on 30 km. suur. Ta põhjalt kasvab rühmistikkudes üles huvitavaid jäämoodustusi.

„Kurat teab, sellest jahust saab esimese sordi sai.“

Kui taat õhtul töö lõpetas ja tuppa läks ja isuga toitu hävitama asus, magas aga Maali juba ammu. Nüüd tuli aga taadile ta päeval vaoshoit uudishimu uue jõuga tagasi ja nina taldrikult tõstes küsis ta eidelt:

„No mis jaoks Maali siis koju sõitis?“

Eit siis räkis, et Maali tulnud linnast hoopis ära koju ja tagasi ei tahtvat minna. Et linna elu olevat raske ja tegevat inimese enneaegu vanaks. Ammu juba piinand teda igatus kodu järele ja tahtvat olla vanematele abiks, sest ei olevat ilus olla linnas, kui vanad inimesed vaevlevad kodus. Jäävat koju ja tagasi ei minevatki.

Taat jäi selle jutu pääle üsna rahulikuks. Tegi näo nagu ei oleks see talle sugugi ootamatu. Siin tarvitas taat oma kavalust, sest ei või eidele näidata, et miski asi paistab taadi mõistusele imelik. Peab nii end ülal pidama, nagu oleks kõik uudised taadile alati juba ammu ette teada ja nagu polekski maailmas asja, millele taat kohe ei leiaks õiget seletust. Sest

ennem küsi nõu külamehelt, kui omalt eidelt, sest viimast juhtuvat oleks niisama rumal kui annaks taat oma veskivee puha eide veskile ja ise jääks kuivale. Midagi ei pea eidelt küsima kunagi, aga õpetama ja noomima peab teda ühtelugu. Sellepärast siis taat vastaski eidele pea:

„Nojah, nii ta peab olemagi. Seda uskusin ma temast juba ammu, aga sina arvasid muidugi, et ta surmani linna jääb. Vaata aga nüüd!“

Eit oleks muidugi taadile annud teenit vastuse, kuid ta kinnistas parajasti aknaid, mille taga mulises veel taadi tellit vihm. Seda tuli ikka veel tublide hoogude kaupa ja see pilt viis eide mõtted taadilt kohe vesiratta juure ja taat neelas võidurõõmus alla viimase klimbi.

* * *

Õöl oli aga selgund taevas ja hommik enustas täielist põuapäeva. Kuid taat oli vihmamurest mõneks päevaks vaba ja need päevad ta kopitses kolu ümber ja mulistas vesiratta man. Need päevad kägises veskis va-

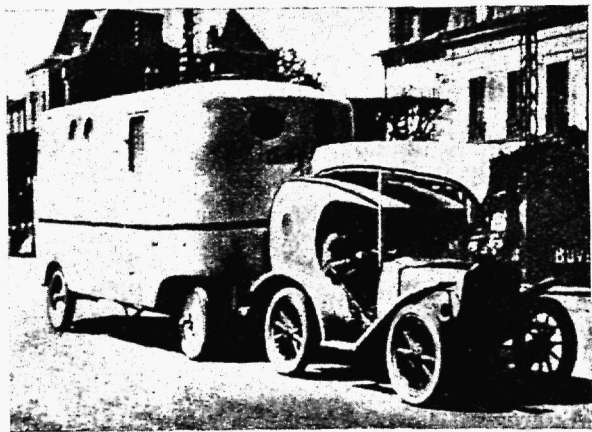
hetpidamata ja kottide läbikäik oli igapidi rõõmustav.

Nädala pärast tekkis siiski vihmamure, see suur veeküsimus uuesti päevakorraks. Jäi jällegi seisma veski poolel töö ja taat lausus oma juhtumiskohase sajatuse. Tegi siis uuesti oma kala- ja konnakaemise läbi ja magas oma vihmaune maha ja ärkas pärast lõunat, kui oli näind unes mitu kotitait suuri järvelontrusi.

Taadi meel oli rõõmus, sest vihm pidi tulema kole. Ja häägi on, kui saab mõne päeva suure töö vahel puhata. Nüüd tuli taadile imeplik mõte minna paisupõhjale ja püüda säält need kalad kinni, sest kuj nüüd vesi tõuseb äkki uuesti kõrgeks, ei alane ta enam niipea ja varsti hakkavad sügisvihmad tulema palumagi. Ja kalad jäävad siis vette ligunema kogu talveks, sest raske on neid kavalaid leida noodakurguga üles. Parem võta näpuga... ja taat läks ja korjas paisupõhja lagedaks.

Aga imelikul kombel jäi teiselgi päeval vihm tulemata. Taat magas küll sellel päeval isegi kaks vihmaund, aga õhtu tuli selge kui klaas — ennustus pikk, kauakestev pöud.

Palavad tulid ajad. Oli niisuguseid päevi, et taevas oli valge kui klaas ja pilve tompugi ei olnud näha. Puulehed närtsisid keskpäeval ja ainult jaheda õhtu tules tõusid lehed uuesti kikki. Kuused kuivasid punaseks ja okkad langesid maha. Oli kõrvetavaid päevi, et perenaised küpsetasid toakatusel leiba, viskasid taigna sinna ja mõne tunni pärast oligi valmis. Ja tulikahjud möllasid igalpool. Siit-säält tõusid keskpäeval kaugelt ja ligidalt pikad ja tumedad suitsujoad lookadena taeva alla, kadus päikegi enne suitsusse, kui ta ulatas pika varbaga metsa kõrgemat puud. Põlesid metsad ja sood purskasid tuld. Tulisädemeid oli õhk täis ja piibumeestel lendas tuli alati ise piipu.

Villa ratastel.

Kellegi rikka inglase toredalt sisseseatud reisiauto.

Ja inimesed valvasid ööd-päevad omi kalleid eluhooneid tulikahju eest.

Aga mis tegi Lõksu taat neil päevil. Mõruda meelega nägi ta, et ta järvepõhja kuivasid laiad praod, et võis sinna jalgupidi kukkuda sisse. Aga püüdmist tal oli, sest suure hoolega nägi ta unes kalu, kuid vihma ei tulnud siiski. Mitu aastat mõjus taadi unenägu pilvekäigu pääle, aga nüüd ei tähenda enam taadi uni midagi.

Egas taadil igav ei olnud tööta, aga rahakopikat oli vaja kõvasti. Juba vahtis nälg ahnelt kuivand mäerinnakult alla taadi veskipesa poole. Mida pikemaks jäi vihm ära, seda tusesemaks muutus taat.

Vihmaküsimust eneses arutades tärkas taadile korra meele, et see just viimane vihm oli, mis sadas Maali kojusõidu ajal. Maali kojusõidust pääle oli taadi vihmavõim otsas. Ning vanamees hakkas arutama eneses, kas mitte põua põhjuseks pole Maali kojusõit.

Egas vana Lõks paha mees ei olnud. Oma tütre vastu oli ta ikkagi hää ja ei hakand teda vihmapuuduses süüdistama.

Aga aeg muutus.

See algas pääle sellest, et korra taat rääkis säravail silmil oma uut kalaunenägu. Et oli haug ronind veskikotta ja närind võlli katki. Kuj vanamees juure jõudnud, muutunud haug enese krokodilliks ja hüppand kivi alla vette. Ja jões olnud palju, palju vett.

Vanamehe hoolega jutustet unenägu meelitas Maalitki oma unenägu rääkima. Et olevat näind, et õunapuile aias kasvand otsa ilusad apelsimid, aga just enne valmimist tulnud öösel kari vareseid ja viind puha ära.

Pahaaimava pilguga vaatas vana Lõks oma tütre otsa. Talle näis, kui oleks ta põuapõhjuse leidnud. Sest kuidas võis ta unenägu tuua nüüd vihma, kui teine inimene siinsamas näeb und, mis vihma veel kaugemale peletab. Sest puuviljad ja vareseid tähendavad ikka põuda, kes siis seda paremini teaks kui Lõksu taat ise. Ei hooli tüdruk vanainimese murest. Näeb unes apelsini — seda on ta linnas õppind. Näeks ta unes kas või kilu või sprotikala, näeks valaskalagi, kui just lihtsaid maakalu näha ei tahta. Aga ei linna- ega maakala huvita tütart. Ja sellest see pöud vist tulebki.

Sellest ajast pääle muutus elu Lõksu veskis. Praod paisupõhjas laiienesid ja vesi läks palavusest rikki. Hoolega päris taat igapäev tütre unenägude üle järele ja need olid ikka vihmapeletavad. Vanamees oli meeleheitel, sest veenälg tegi talle selgeks, et tütrest tuleb lahti saada.

Aga on see siis taadile kerge! Raske on ajada tütart uuesti kodust ära. Taat uuris jä-

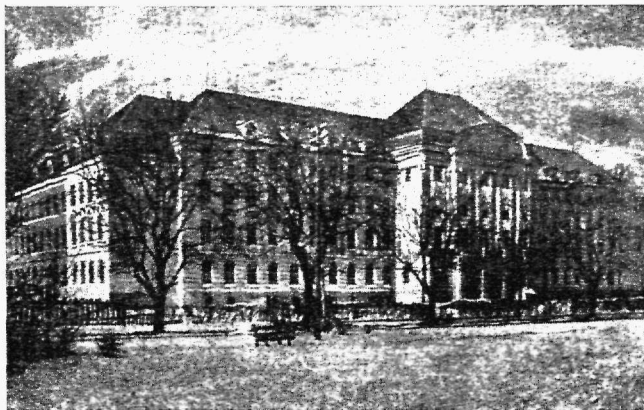
rele ääriveeri, kas tütar ise ei himusta uuesti linna, ja kuulis, et tütar seda teha ei mõtle.

Taadi südamevalu kasvas. Ei ta enam kahtlend põua põhjuses. Aga on siis kaua enam taadil maailmas elada, et maksaks minna tütrega riidu. Peaks ajama nii läbi, et oma last ei tuleks pahandada.

Sarnasele otsusele tuli taat mitu korda, kuid põud kestis veel ja vesi kippus ka kaevus lõpema.

Suur veepuudus tegi taadi haigeks. Kuiv õhk oli talle mürgiks. Ei ta enam kõnelend päevade kaupa ja Maalit ei tahtnud näha, käis ringi — seda aimas eit — vist pahade mõtetega.

Eit siis luuraski taadi tegevust ja tabas ta korra veskikojast, kui taat tahtis kiskuda veskikoja laetugesid alt. Tahtis tõmmata ära neid, et langeks lagi ta kaela ühes raskete viljakotidega. Punnissilmil tõukas ta õlaga tuge, aga see ei nihkund. Ainult natuke nagises. Eit aga tormas taadi kallale ja tassis ta tuppä.

Uus ülikoolihoone Innsbruckis.

Vana Löks jäi voodi. Oli haige. Ei võtnud vastu enam toitu ega jooki. Ei rääkind sõnagi enam, aga hädaldusi ei olnud ka. Ja nädala pärast suri.

Aga rahvas rääkis: „Elas vihmast ja suri põuast.“

KAS ON VÄHJAJAIGUS PÄRANDATAV?

ARSTITEADUSLIK VESTE.

Dr. H. NORMANN.

Vähjajaiguse probleem on teadlasi huvitanud juba arstiteaduse algpäevist saadik. Laialdased uurimused, mis selle küsimuse lahendamiseks ette võetud, on aga aastate vältusel tagajärjedeni viinud, mis üksteisele vastu räägivad. See asjaolu oleneb osalt puudulikkudest töömehodidest.

Viimasel ajal on aga jälle üksikud teadusmehed muuseas katsunud lahendada küsimust, kas vähjajaigus on pärandatav.

On nimelt tähele pandud, et miinimetatud „vähjaperekondi“ leidub, kus terve rida sugulasi vähjajäppu haigeks jääb. Broca on andmed avaldanud ühe perekonna kohta, kus 70 aasta jooksul 16 perekonnaliiget vähja kätte haigeks jäi. Ka kuulsa väejuhi ja keisri Napoleon I suguvõsa kuulub sarnaste vähjajäppude perekondade hulka. Nii on kindlaks tehtud, et Napoleon, tema isa, üks vend ja kaks õde vähjale ohvriks langenud.

Et küsimusele lähemale asuda, kas vähjajäppu tõesti pärandatav, on viimasel ajal Krakau raadiumiinstiitüüdi juhataja prof. dr. Heinrich Wachtel 130 anamneesi (haiguse tekimislugu) läbi uurinud ja leidnud, et vähk tõesti on pärandatav.

Tõsi, tal tuli mitmete raskustega võidelda,

kuna sageli haiged andsid puudulikke andmeid oma vanemate, esivanemate ja perekonnaliigete kohta. Seda asjaolu tuli seletada osalt puuduliku intelligentsiga, osalt vähjajäppude kartusega. Wachtel leidis, et paljud vähjajäppude ettetulekut oma suguvõsas eitasis, kuna teised lähedalseisvad isikud nii mõnestki juhtumisest teadsid seletada, mis ka haigele teada pidid olema.

Nii võis ainult neid ütelsi uurimusteks ära kasutada, mida mitmete perekonnaliigete poolt tõendati. Tagajärjed aga tõid siiski nii palju vastolusid, et neid teaduslikult kasutada oli raske.

Vähe selgust vähjajäppude probleemisse tõid Maude Slye uurimused, kes 12 aasta jooksul 4000 hiire juures katseid oli teinud. Slye näitas, et katsete teel esile kutsutud vähk hiirte juures on pärandatav ja Mendeli pärandusteooriaga kokkukõlas.

Neist uurimisist selgus ka see, et eksperimentaal vähk mitmete generatsioonide juures võib olla peidetult ja siis äkki mõne suguvõsa liikme juures ilmsiks tuleb, kuna teistel juhtumistel jälle pea igas põlves haigus end avaldas.

Neist andmetest välja minnes leiti, et ka

inimeste juures samad võimalused on olemas. W a c h t e l kirjeldab perekonda, kus haige vanaema, selle õde, haige ema, kaks viimase õde, vähjatõppe jäänud, kuna haigel endal ja selle tütrele ka vähja tundemärgid olid. Teiselt poolt kirjeldab jälle suguvõsa, kus ainult üksikud perekonnaliikmed haigeks jäänud, kuna ka sarnaseid perekondi on leitud, kus küll kolme põlve vältusel ühtki vähjatõppe haigeksjäämist pole ette tulnud, siis aga järsku esile tuli. Sarnased nähtused räägivad osalt pärandavusele vastu.

Viiks liig kaugele üksikasjaliselt pärivuse küsimust hakata lahendama, mis huvi ainult eriteadlasele pakub, olgu siin kohal siiski tähendatud, et väga sagedasti pärandavus küll kindel paistab olevat. Selle juures ei tarvitse vähk ikka ühes ja samas elundis esile tulla. Ühel isikul näiteks on maovähk, kuna tema järeltulijate seas huulevähk, emaka- ehk soolevähk võib olla.

On teadusmehi, kes kaht kuju vähjatõbe tunnistavad: üks pärandatud ja teine omandatud. Sellel on muidugi ka praktiline tähtsus, kuna omandatud vähka palju kergem ja tagajärjerikkam ravitseda, olgu see lõikuse teel, Röntgeni kiirtega ehk raadiumi abil, kuna pärandatud juhtumistel ravitsemine raskem.

Ka vähjatõve pärandavuse küsimuse lahendamine on suure praktilise tähtsusega, sest see võimaldab edukamalt vähjatõve juhtumisi ära hoida. Selleks on tarvis, et inimesed, kelle perekonnas vähjajuhtumisi ette tuleb, ei abielluks ja et neil lapsi ei oleks.

Tõsi, vähk tuleb nähtavale alles hiljemas

eas, nii 40 eluaasta ümber ja hiljem, mil juba perekond asutatud ja lapsed kasvamas, kuid paljudel kordadel saaks siiski vähjalaiililagunemisele piiri panna.

Ka on tähtis, et rahvas seas oleks laiemaid teadmisi vähjatõve kohta — nagu see meie ajal suguhaiguste kohta juba arenemas — ja inimesed, kes kasvatakse abielluda, end üksteise perekonna „ajalooga“ tutvustaksid, et teada, kas seal mitte vähjatõve juhtumisi pole ette tulnud.

Sest vähjahaigete perekonna liigetega ei tohi samuti abielluda kui tiisikust, siifilist ehk vaimuhaigust põdevate inimestega.

Pandaks selle peale rõhku, oleks jälle samm rahva tervise hoidmises edasi jõutud. Kui teatakse, et vähk pärandatav, kui hulka del laiemad teadmised selle haiguse kohta, siis lähevad haiged varem arsti juure, mille tõttu ka ravitsemine tagajärjerikkam.

Praegu abielluvad vähjahaigete perekonna liikmed vabalt tervetega ja aitavad niiviisi kaasa vähjatõve laialilagunemisele. Endistel aegadel, kus liikumise võimalused olid palju raskemad, tuli ka vähka vähem ette, sedagi üksikutes kohtades, üksikutes piirkondades, tänapäev aga, kus rahvaste vahel elav läbikäimine ja ka abiellumised võõraste rahvaste liigetega igapäevane asi, korduvad vähjatõve juhtumised järjest rohkem.

Nii palju vähja pärandavusest. Vähjahaigusest endast aga, tema ilmetest ja ravitisemisest edaspidi.

MONTROSE.

Norra kirjaniku SVEN ELVESTAD'i romaan. Eestind E. J.

15

XXXI.

Kelleri paberid.

„Hea, ma lähen,“ vastas Krag, „aga teie lubate, et olen uudishimulik. Millal tohin ma tagajärge oodata?“

„See oleneb sellest,“ vastas Arnold Singer, „vast üks tund, vast kaks. See oleneb sellest, kui kauaks mul jõudu jätkub.“

„See on, tähendab, pikk tunnistus?“

„Jah,“ vastas Arnold Singer, „ma ei salga midagi. Kõik peab tulema päevakorrale kõik, esimesest päevast peale. Kas teil on paberit ja pliitsit, herra Keller. See on hea. Ma sooviksin, et teie kõik üles kirjutaksite, et midagi ei unustaks.“

„Lubage mulle üht küsimist,“ ütles Krag. „Kas tunnistus puudutab ka abt Montrose lugu?“

„Mida siis muud?“ küsis ta.

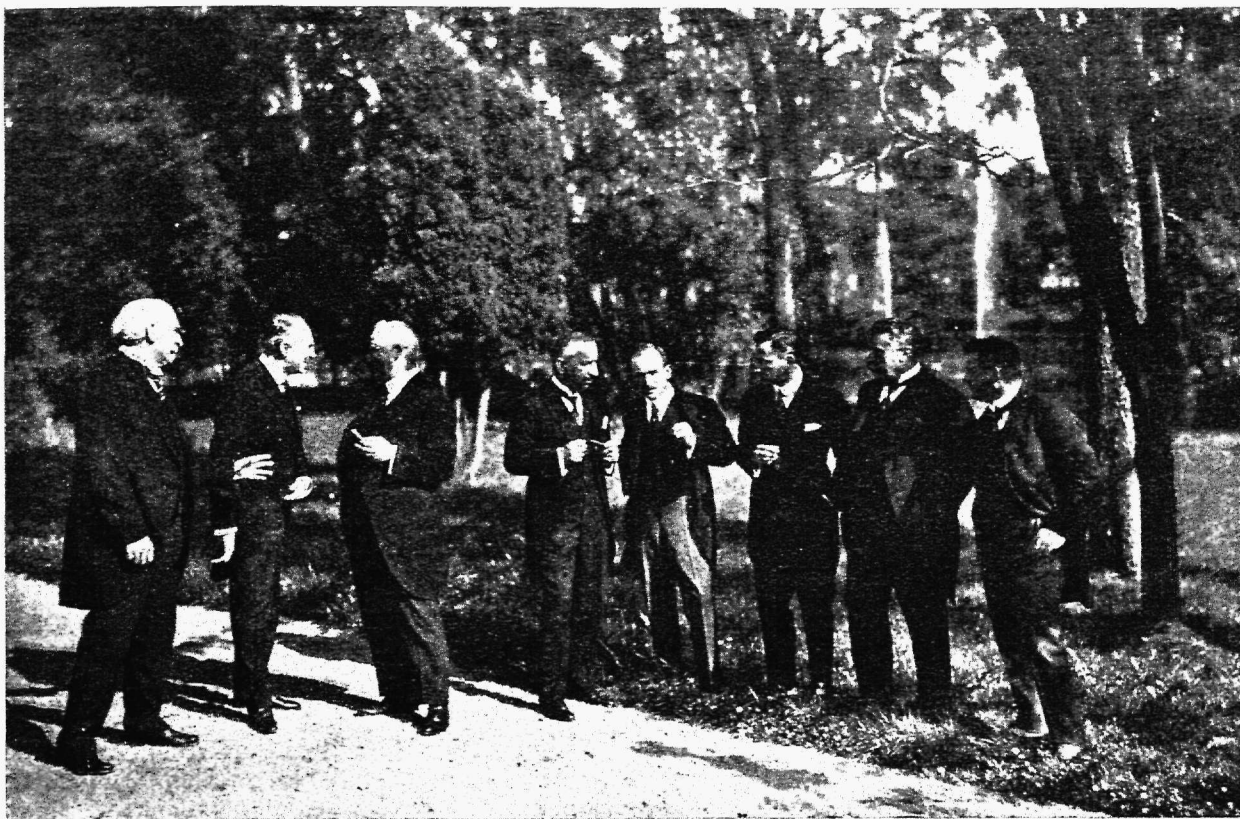
„Kas saame teada, mispärast ja kuidas on abt Montrose kadunud?“

„Teie saate teada,“ vastas Arnold Singer, „kuidas abt Montrose on elu kaotanud.“

„Nõnda on ta siis surnud?“

„Jah, vastuvaidlemata surnud.“

Krag seisis vangistatu ees, jalad laiali, käed külgedel. Ta pilgutas nii haruldaselt silmi, või oli see ehk ainult näpits, mis hiilgas päikese käes.

Väikeliidu konverentsist osavõtjad

Tshehoslovakkia presidendi suveasukoha Lany lossi pargis.

„Vastuvaidlemata surnud,“ kordas Krag, „see on haruldane väljendus.“

„Kui teie teaksite, mida mina tean, väljenduksite teie samuti.“

„Võib olla, võib olla,“ ütles Krag.

Arnold sulges silmad ja ootas. Keller ootas ka palavikuliselt, pliats paberil.

Krag keeras võtit ja avas ukse.

„Teie panete ukse muidugi lukku minu järel, Keller,“ ütles ta.

„Jah,“ vastas Keller.

„Ärge unustage, et võtit peab kolm korda ringi keerama.“

„Jah, ma tean,“ vastas Keller — ja lisas, nagu oleks ta lugenud Kragi mõtteid, peale selle olen, ma ju ise siin.“

„Hüva. Nägemiseni, mu herrad.“

„Nägemiseni,“ vastas Keller.

Arnold ei öelnud midagi.

Kui Krag oli koridori jõudnud, seisatas ta pilgu, pea mõtetes longus, nagu kaaluks ta veel hetke, enne kui julges teha nii tähtsa otsuse. Siis sammus ta pikkamisi läbi koridori. Suures võlvialuses, kus mõned vanglavahid edasi-tagasi käisid, jäi ta seisma ning ütles näidates ühele lõkendavale gaaslambile:

„Teil on õhtul siin halb valgustus.“

„Igatahes,“ vastas üks vanglavaht ja astus tema poole, „aga kui meie tahame lugeda või kirjutada, siis läheme vahituppa.“

„Miks ei võta vang number 42 mingit toitu?“ küsis Krag.

„Ta kinnitab, et ta on haige,“ vastas vaht. „Arst on täna ta juures olnud ja öelnud, et ta olevat väga nõrk. Ta tahab homme jälle teda vaatama tulla.“

„Mingit kindlat viga aga pole tal?“

„Ei, midagi kindlat, üldine nõrkus, ütleb arst. Alatoitus. Ma usun, jutt on sunnitoitlustest.“

„Ma räägin arstiga,“ pomises Krag ja läks edasi. Kui Krag astus oma kontori, oli ta ikka veel mõttes. Ta seisis kaua akna all ja vaatles linna, mis lebas õhtuhämaruses. Tänavakära polnud enam nii vali, läbi mühina kuuldi kirkukelli.

Äkitselt ütles Krag iseendale — kindlalt, nagu oleks ta viimaks jõudnud otsusele:

„Ma julgen seda. Ma lasen teda seda teha.“

Natuke hiljem õhtul laskis politseiülem Asbjörn Kragi oma juure tulla.

Politseiraport Georges'i vangistusest ning tunnistusest oli tema ekstsellentsil ees. Kõrge herra ei paistnud mitte iseäranis heas tujus olevat.

„See on vilets lugu,“ ütles ta. „Jumal teab, mis lehed homme ütlevad. Meie oleme Montrose asjus unnikusse jäänud. Kahjuks ei või meie arvestada sellega, et politsei teravmeelus homme avaliku arvamise ees oma võitu pühitseb. Rahvas on kohutatud, ajalehed närvilised ja pealetungivad. Tahetakse teada midagi Montrosest, mõrtsukast ehk ohvrast. Kui ma eile õhtul sain teada Georges'i vangistusest, mõtlesin tõesti, et oleme sihil.“

„Ekstsellents tahtis seda teatada ministri juures seltskonnas,“ tähendas Krag.

Tema ekstsellents lõi käega kirjutuslauale.

„Ma olen selle teatanud,“ vastas ta.

Asbjörn Krag mõistis, et politseiülem oli liig palju kiidelnud ja rääkinud kõrgetele herradele, et saladus olevat selgitatud. Krag halastas ta peale.

„Pole möödunud veel nädalatki abti kadumisest ja juba oleme ühe mõrtsuka tabanud. Töatan teile, enne kui nädal mööda, saame ka teised kätte.“

„Teie arvate siis, et neid on palju?“

Krag kehitas õlgu.

„Kui teaksime seda kindlasti, ekstsellents,“ ütles ta, „siis oleksime sihil.“

Politseiülem tõusis püsti ja käis närviliselt edasi-tagasi. Käes kortsutas ta üht ümbrikku. Öieti on Georges' üsna väärtusetu saak,“ ütles ta.

„Sugugi mitte,“ vastas salapolitseinik. Esiteks on see alati rahuldus, kui mõrtsukas tabatakse, ning teiseks toob tema tunnistus asja ühte jakku niipalju valgust, et meie nüüd teame, et Charlie surm ei seisa ühenduses abt Montrose kadumisega.“

„Teised ja kardetavamad mõrtsukad käivad aga ikka vabalt ringi. Ma tahan teile midagi öelda, kui veel juhtub uus õnnetus, uus kuritegu, siis on minu koht kadunud.“

„Avalik arvamine on kannatamatu ja tige loom,“ vastas Krag. „Ma loodan aga kindlasti, et ükski uus õnnetus seda looma enam ei ärrita.“

„Kuidas mõtlete seda?“

„Politsei töö selles asjas pole hähaohuta,“ vastas Krag — ja ta oli praegu samuti mõttes ning tõsine, nagu mõne minuti eest, kui oma toas oli lausunud haruldased sõnad: „Ma julgen seda... ma lasen teda seda teha...“

Politseiülem vaatas talle otsa, märkas tema tõsidust ja muutis oma tooni. Ta ulatas Kragile kirja, mida käes hoidis.

„Siin on kiri katoliku piiskopilt,“ ütles. „Tal on meile midagi teatada.“

Piiskopi kiri kõlas järgmiselt:

„Oma sõbra ja usuvenna, abt Montrose kadumise puhul on mul mõttesse tulnud, et võiksin anda seletuse, mis ehk võiks juurdlusele olla kergenduseks. Abt Montrose on mulle kirja kirjutanud õhtul enne öist draamat, see kirj ei suutu igatahes mitte kurbade sündmustega, mis siis varsi järgnesid, kuid ehk on tal ometi tähtsus. Olen rääkida homme kell kaksteist.“

„Mida arvate sellest?“ küsis tema ekstsellents.

„Teie teate,“ vastas Krag, „et meie viimastel päevil oleme saanud sadandeid teateid isikult, kes arvavad, et võivad meile anda tähtsaid teateid. Mõned olid abti sõbrad. Keegi pole aga võinud viia vähemagi jäljele. Kuid muidugi tahame ka kuulda, mida piiskopil on öelda. Ma ise lähen ta juure.“

Kui Krag oli politseiülemast lahkunud, ootas ta veel pool tundi oma kontoris.

Viimaks tuli Keller. Mõlemad käed olid täis kirjutatud pabereid.

Ilma ootamata, mis Kelleril on teatada, tõmbas ta tema valgesse ja vaatles teda tähelepanelikult.

„Paistab,“ ütles ta, „et olete nõutu ja segane. Tunnistage juba, et see oli pihtimine, mida teie polnud oodanud.“

Keller lehitses oma ülestähendusis, paber krabises, nagu väriseksid tema käed.

„Päris kole tunnistus,“ pomises.

„Ma tulen otse politseiülemaga juurest,“ ütles Krag. „Ta on rahutu, et midagi ei sünni. Oleksin võinud ta õnnelikuks teha, kui oleksin talle jutustanud, et Arnold Singer tahab tunnistada. Ma ei teinud seda aga. Kas olen õieti talitanud?“

„Ma ei tea seda tõesti,“ vastas Keller kindlusetult, „ma ei tea tõesti. — — — Niipalju aga tean, et see on haruldasem tapmislugu, mida ma kunagi olen läbi elanud oma tegevuses.“

„Tähendab siis tapmislugu?“

„Jah,“ vastas Keller ning laotas paberid enda ette laiali.

XXXII.

Arnold Singeri tunnistus I.

Muidu nii tugev ning rahulik politseiametnik Keller ei saanud salata, et ta oli niihästi segane kui vihane selle üle, mida oli kuulnud viimase tunni jooksul vangikongis number 42. See kõlastas nii vähe sellega, mida ta oli oodanud. Tema ja Asbjörn Krag olid üksi kontoris, kui ta lühidalt kokku võttis Arnold Singeri tun-

Vaade Messiina linnale,

millest hiljuti hävines 200 maja ühes koolimajas alguse saanud suures tulikahjus.

nistuse, kuna ta muist ette luges oma ülestähendusist, muist kordas peast. See sündis Kragi kontoris, kus nad võisid olla üsna segamata; kollased aknaeesriided olid ette tõmmatud. Läbi politseihoone paksude müüride kuulsid nad õhtuse linna kära, nagu lainetekohinat vastu kaldaid. Kära polnud suurem kui gaasitule helisev, metalline hääل nende peade kohal.

„Juba mitu päeva pole ma võtnud mingit toitu,“ nii algas Arnold Singeri tunnistus. „Ja erakordse rahuldustundega märkan, kuidas nälg nõrgendab mu füüsilist keha. Rohkem ja rohkem vaibun ma unesarnasesse olekusse, mis mu viimaks uimastab üleni. Juba tunnen oma liikmete raskust. Kui tõstan käe, võin oma nõrkust järeldada käe raskusest, sest see vajub tahtmatult randmest ja mu enda sõrmed paisavad mulle kahvatud ning võõrad. On, nagu oleksin avanud veresooned ja nagu voolaks elujõud pikkamisi mõnda riista. Ma näen juba seda hetki enda ees, kus jõuetus, täielik raskuse puudus annetab mu olemasolule midagi ebaharilikku kerget ning heljuvat.

See pole näljastreik, mu herra, minu täielik passiivsus pole tekkinud sel otstarbel, nagu tahaksin ma midagi saavutada või millegi vastu protesteerida. Peale mu hinge olemasolu ei hu-

vita mind enam midagi, ma tahan ennast saata teatavasse seisukorda — see on kõik. Ma tahan kokku võtta kõik oma maapealsed arved. Tahan otsida oma talituste sügavamaid mõjun-deid, tahan keerata nende tundmuste juure, mis köitnud alguses mu tahtmist. Et ma nüüd seisan oma arvete lõpul, ei rahulda mind enam teadmine, et olen nii ja nii talitanud, seda ning seda kurja teinud, ei, ma otsin ka vastust seltele koledale „mispärast“, mis järeleandmatult ja saladuslikult kiusab õnnetute elu. Ma usun, et saavutan viimaks vastuse, mitte sõnade või otsekoheste teadaanete kujul, vaid nõrgas, ent veenvas tundmuses ning aimduses; ma elan kindlasti läbi arusaamise, mis tuleb mu juure nagu läbitungiv tuul väljaspoolt olemasolu piire. Valmistan nüüd ette oma meele vastuvõtlikkust. Ma tahan iseennast aidata inimliku lähenduse piirile, et vaim saaks vabaks ning vastuvõtlikuks. Olen valinud näljapiina.

On veel teisi väravaid, mis viivad haruldasse ebatõelikkusse, kus hing võtab vastu aimdusi, ilmutusi, lõhnu, helisid, mis muidu meie juure ei ulatu. Meil on palaviku värav, kus hing heljub surma tumedais piirides ihust lahutatult, selgelt mõtleb ning kõrgemal määral vastuvõtlik kõigi ebamääraste muljete

vastu. On veel kuulmatu külma värav. Mina aga olen valinud nälja.

Ma tahtsin olla teiega ükski, mitte, et teie mulle armsam oleksite kui teised, vaid et teie üsna igapäevane väljanägemine mõjub minu peale väsitavalt ning rahustavalt. Teie juuresolek on mulle soovitav, et ma summitud ei oleks rääkima iseendaga, mille järelduseks oleks, et enda hää mind eksitaks. Nii siis ma tahan üles tunnistada ning tahan seda teha meeolurikkal kujul, mis rahuldaks ühel ajal mu teadushimu ja mind ennast. Sest mitte ükski politseile pole kurjategija mõistatus, ta on seda sageli veel suuremal määral iseendale. Vabastatud elu materiaalsest vaevast, tahan kriitiliselt vaadelda oma tegevust, kuna minu mõttevõim on haiglaselt viirastuslik, siiski selge; nagu inimene, kes summa nähes mõne minutiga läbi elab kõik oma elu juhtumised, tahan katsuda mõista oma sisimaid mõjundeid. Seepärast ei tahaks ma anda oma tunnistust avalikult kohtu ees. Ma ei näe enam mõrtsukatöö asjalikku rakendust. Minu meel on juba ülemises unelmis loobunud mõrtsukatöö õigest hingest, värisevast kartusest, mis käib töö eel, hetke ärarääkimatust hirmust, järgnevast koledest vaikuselt.

Kui selgelt tuleb mulle kõik meele, kui ma sulgen silmad... oh, see kevade ning õunapuud õitse lõhn! See oli kevadel, kui see sündis.

„Kujutage endale maja,“ nii kõlas Arnold Singeri tunnistus edasi, „kujutage endale maja kollasest liivakivist. See seisab väikese linna ääres ja aeg on lehekuu lõpul. Hiljem kirjeldan ümbrust veel lähemalt, sest hetkel ei tunne ma muud midagi, kui meeolu, mida õhtuvaikus minus äratas, puid, mis piirasid suvilat liikumatult ning kõrgeletõusvalt, õhku, mis kevadkarskelt taevaäärel tihenes, roheline ning selge, nagu Rheini vein. Päike oli lääne looja läinud, veel aga puhkas ta läige metsaladvul. Kuna ma seisin ning ootasin, võisin ma jälgida häbbuvat päeva vahelduvas valgusmängus puuladvul. Nagu kuldne, vilkuv ämblikuvõrk lasusid ta kiired lehestikus, kus nad kujutasid kummalisi, hiilgavaid koopaid. Peaaegu märkamatu tõusis viimne valguskiir ja kadus lõppeks ka kõige kõrgemalt puuladvalt. Rohuaed läks pi-

medaks. Hämarus langes üle puude ja laskis lehti külmast väriseda, või oli see ehk ainult minu süda, mis värises hirmust ning aimdusest?

Kas on veel midagi rahulikumat, kui sarnane väike maja linna serval, maa piiril põldude ning metsadega? Vähenõudlikumalt, kuid selgemalt, kui linnamaja, väljendab ta rahulikku igapäevaseid talitusi. Iga päev on seal päikesepaisteline ning soe valgete, sõbralikkude eesriietega, mis lehivad lahtiseil aknail. Daam heledas suvikleidis tuleb pükkamisi ja muretult omaette laulu ümisesed treppi mööda alla, et murda aias mõnj ilus lill. Laps mängib koeraga. Keegi mees võtab rõdul punase- ja valgetriibulise aknakatuse varjus istet ja laotab ajalehe laiali. Sumbutatud klaverihelid majast, lahtipääsenud äripäised sõnad, mis selgesti on kuulda tolmusel maanteel, maantee ise jalgrataste ning piimavankrite jälgedega, korstnaist tõusev suits, telefonitraadid, mis jooksevad kollasesse müüri, aed ümber rohuaia ühesuguste teivastega ning kunstiliselt valmistatud väravaga, sammude kõmin kivitrepil, lõunakella kõla, mis tungib läbi lahtise akna, kas ei väljenda see kõik inimeste rahulikku elu, igavest ning vankumatut, mis nimetab ennast perekonnaks päevast-päeva ja aastalt-aastasse. Siis tuleb õhtu, majainimesed lähivad puhkusele. Aknad jäävad pimedaks ning kogu maja võtab selle uinuva ilme, mida majad harilikult omavad vagusail suviõil, kui nad puhkavad oma tumedail varjudel. Haugub koer, vanker sõidab vurinal mööda, maja aga puhkab segamatus rahu. Sarnast maja võib väljast juba tunda, et ta varjab inimesi, kes ei karda hädaõhtu, inimesi, ikelle südamed ei põksu mingi hirmu kartusel. Äkki aga sünnib ühel ööl, kui kõik on üsna vaikne, et maja muudab hääletult oma välimuse. Kuidas sarnased mustad aknad korruga hirmunult võivad vaadata, kui mõrtsukas tungib kõige kõrgema puu varjust üle aia, mõrtsukas, mu herra, kes pole enam kellegi inimene, vaid elav olevus kaugel kõigest lapselikust süütusest, kelles ühineb kõigi aegade inimlik kokkumine ning primitiivne hirm.“ (Järgneb.)

JUHTUMUS KULLOJA SILLA JUURES.

AMBROSE BIERCE. Algkeelest eestind. W. M.

I.

Rood seisis, näod silla poole, põrnitsedes kiviselt, liikumatult. Vahipostid jõe kallastel

tundusid silla kaunistamiseks ülesseatud püstkujudena. Kapten seisis, käed vaheliti; vaikides jälgis ta oma alamate tööd, ilma et oleks annud mingit märki. Surm on aukandja, keda,

Indiaanid oma püha tantsu tantsimas.

Nimet. tantsu tahab Ameerika indiaanikommisсар ära keelata.

kuj ta tuleb etteteatamisega, peavad vastu võtma vormilikkude austusavaldustega needki, kellele ta õieti seisab kõige lähemal. Sõjaväelise koodeksi etiketis on vaikimine ja tardumus austusmärkideks.

Mees, kes pidi poodama, oli näiliselt umbes kolmekümneviieaastane. Ta oli eraisik, kui otsustada riidetuse järgi, mis oli ühe istandniku oma. Nägu oli meeldiv — sirge nina, energiline suu, lai ots, millest pikk, must juus oli kammitud tagasi, langedes kõrvade tagant hästi õmmeldud pika kuue kaelusele. Ta kandis vurre ja kikkhabet, mitte aga põskhabet; silmad olid suured ja tumehallid ja nende ilme oli sõbralik, mida vaevalt oleks oodanud mehel, kelle kael silmuses. Nähtavasti ei olnud siin tegu tavalise salamõrtsukaga. Helde sõjaväeline nuhtlusseadus hoolitseb nii mõnesuguste inimeste poomise eest — aumehedki pole välja arvamata.

Kuna ettevalmistused olid lõpetatud, astusid mõlemad soldatid kõrvale ja tõmbasid ära need plangud, millel nad seisnud. Seersant pööris kapteni poole, teretas ja astus otsekohe ohvitseri selja taha, kes omalt poolt sammu tegi kõrvale. Need üleminekud jätsid hukkamõistetule ja seersandi kummagi sama plangu otsadele, mis kattis kolme liiprit. Too ots, millel seisis eraisik, ulatas peaaegu neljandani.

Seda planku oli seni hoidnud oma kohal kapteni kaal; nüüd tegi seda seersandi raskus. Kapteni märguandel astuks viimane kõrvale, plank kalduks kummuli ja hukkamõistetule langeteks alla kahe liipri vahelt. Temal endal näis see korraldus sama lihtne kui mõjukas. Ta nägu polnud kaetud ega silmad kinni seotud. Ta vaatas vilkeks oma „ebakindlat jalgealust“, siis laskis ta oma pilgul rännata jõe keerlevate vete poole, mis hullumeelseina tormasid ta jalge all. Üks tükk tantsivat ajupuud tõmbas tähelepanu enda peale ja ta silmad järgisid teda mööda voolu. Kui aeglaselt näis ta liikuvat! Milline pikaldane jõgi!

Ta sulges silmad seks, et keskendada oma viimsed mõtted naise ja laste peale. Vesi, kuldseena varajase päikese käes, udu, mis haudus veidi eemal mööda jõekaldaid, kindlustus, soldatid, tükk ajupuud, — kõik oli ta tähelepanu juhtinud mujale. Ja nüüd astus ta teadvusse uus häiring. Ta mõtteisse armsaist löikus kõla, mida ta ei võinud jätta tähele panemata ega temast aru saada — terav, selge, metalline väristus nagu mustatöö sepa vasara löök alasile; tal oli sama kõlav jõud. Ta oleks meeltdi saanud teada, mis see õieti oli, ja kas ta tuli määratunast kaugusest või lähedusest — ei võinud teha seda vahet. Ta kõrdumine oli reeglijärane, kuid aeglane nagu surmakella

helistus. Ta ootas iga lööki kärsituse ja — ta ei teadnud miks — kartusega. Vaikuspausid muutusid pikemaks ja vaheajad said talle piinaks. Ühes au vähenemisega helid suurenesid ja teravnesid. Nad haavasid ta kõrva nagu noapiste. Ta kartis, et peab karjutama... Mida kuulis, oli ta taskukella tiksumine.

Ta avas silmad ja nägi jälle vee all sügavuses.

„Kui võiksin vabastada oma käed,“ mõtles „siis viskaksin ära silmuse ja hüppaksin jõkke. Sukehdades alla võiksin vältida kuule, ja ujudes kõigest jõust, saabuksin kaldale, kaoksin metsadesse ja läheksin koju. Minu kodu, jumal tänatud, on seni väljaspool nende liine; mu naine ja mu lapsed on veel kaitstud pealetungijate tulevase edasimarssimise eest.“

Kuna need mõtted, mis ülal edasi antud sõnus, pigemini muljuti hukkamõistetud peaaegu kui et nad oleksid välja saadetud temast, noogutas kapten seersandile. Seersant astus kõrvale.

II.

Peyton Farquhar oli jõukas istandnik vanast ja lugupeetavast Alabama perekonnast. Olles orjapidaja ja nagu teisedki orjapidajad poliitikamees oli ta loomulikult setserrionist ja andus tuliselt Lõuna asjale. Sundiva loomuga olud, millest liigne siin kõnelda, takistasid teda teenimast vahvas malevas, kes oli võidelnud õnnetumais sõjakäiges, mis lõppesid Korinth'i langemisega, ja ta vihastas oma kuulsusetust eemalolekust, tundes igatsust oma energia tarvitamise, laiema soldatielu ja juhuse järgi väljapaistmiseks. See juhus, ta tundis seda, pidi tulema, nagu ta tuleb kõigi juure sõja ajal. Vahepeal tegi ta, mis tal võimalik. Ükski teene polnud liig väike, et teda osutada lõunalaste kasuks, ükski ettevõtte liig hädaohtlik, et pühenduda temale, kui see vaid sobis tema eraisiku loomuga, eraisiku, kel oli sõduri süda ja kes puhtast südamest, ehk küll suure õigustusest vähemalt osaliselt päri oli nurjamatuma kaabakate dogmaga, et armastuses ja sõjas on lubatud kõik...

Ühel õhtul, kui Farquhar ühes oma naisega istus lihtsal pingil tema maa-alale viiva sissekäigu lähedal, üks hallis riides soldat ratsutas värava juure ja palus veidi joogivett. Proua Farquhar oli üliõnnelik võimast teenida teda oma enda valgete kätega. Kuna ta läks vee järgi, lähenes ta abikaasa tolmusele ratsamehele ja küsis innukalt uudiseid sõjaväljalt.

„Yankeed parandavad raudteid,“ ütles mees, „ja nad valmistavad ette uut edasimarssimist. Nad jõudsid Kulloja sillani, seadsid ta

korda ja ehitasid sealpoolsele kaldale vaistiku. Komandant on annud käsu, mis igale poole välja pandud, selle sisuga, et iga eraisik, kes tabatakse raudtee tammi, sildade, tunnelite või rongide vigastamiselt, pikema jututa peab poodama. Mina nägin käsu.“

„Kui palju maad on Kulloja sillani?“ küsis Farquhar.

„Umbes kolmkümmend miili.“

„Kas oja siinpoolsel kaldal pole sõjaväge?“

„Vaid üks pikett pool miili allapoole, raudteetammi juures, ja üksik post siinpoolsel sillaotsal.“

„Oletame, et mees — eraisik ja „poomis-himuline“ — peaks pääsma mööda piketist ja võib olla, jagu saama tunnimehest,“ ütles Farquhar naerdes, „mida võiks ta siis toime saata?“

Soldat mõtles järele.

„Ma olin seal kuu aega tagasi,“ vastas ta, „ma panin tähele, et läinud talve vesivool on uhtunud palju ajupuud siinpoolse sillaotsa puust piida vastu. Nüüd on ta kuiv ja põleks lausa tulega.“

Daam oli vahepeal toonud vett, ja soldat jõi. Ta tänas viisakalt, jättis jumalaga mehega ja ratsutas minema. Tund hiljem, peale öö saabumist, tuli ta veel kord istandusest läbi, ratsutades põhja poole, kust tulnud.

Too mees olnud Põhja-Ameerika maakuulaja.

III.

Kui Peyton Farquhar kukkus otseteed läbi silla, kaotas ta meelemärguse ja oli nagu surnud.

Sellest seisukorrast ärkas ta — aastasade möödumisel, nagu talle näis — terava valu läbi, mis tuli vajutusest kõrile, millele järgnes lämbumistundmus. Ägedad, krambitaolised valud näisid kiirgavat kuklast allapoole läbi iga kelha ja liigete kiu. Need valud näisid tuksahtelevat mööda piinlikult piiratud harunevaid teid ja keerlevat arusaamatult kiire korduvuses. Nad sarnlesid pulseeriva tule jõgedele, mis teda täitsid väljakannatamatu kuumusega.

Mis puutub ta pähe, siis tundis ta vaid üli-täitumist, verejuurevoolu. Kuid neid tundmusi ei saanud mõte. Ta olemuse viimne osa oli juba kustunud. Ta võis vaid tunda enam ja tundmine oli piinaks. Ta teadvusse tõusis liikumine. Mahutatuna säravasse pilve, mille keskkoha ta nüüd moodustas — ainelise kehasuseta — õõtsus ta läbi mõõtmatu võnkumis-amplituudide...

Siis korraga, hirmuäratava äkilisusega voolas teda ümbritsev valgus valjusti suliseva mü-

raga ülespoole. Ta kõrvus kõmises koledasti, ja kõik oli külm ja must. Mõtlemisvõime oli jälle korras. Ja ta teadis, et kõik katkenud ja et tema kukkunud jõkke. Lämpumistunne polnud midagi uut sealjuures; silmus ta kaelas oli teda juba enne kägistanud ja takistas nüüd vett tungimast ta kopsudesse. Surra poomisurma jõe põhjas — see mõte näis talle naeruväärne. Ta avas oma silmad pimeduses ja nägi oma pea kohal valguskuma, ent kui kaugena, kui kättesaamatuna! Ta oli ikka veel vajumas — valgus läks nõrgemaks ja nõrgemaks, kunj ta peaaegu kustus kumana. Siis aga hakkas ta jälle kasvama ja särama, ja mees teadis, et oli tõusmas vesipinna poole, tundis seda vastupanevusega, sest tal oli parajasti väga mugav olla. „Saada poodud ja uputatud,“ mõtles ta, „see pole nii hull; kuid ma ei taha, et mind maha lastaks. Ei, ma ei taha, et mind maha lastaks. See pole viisakas.“

Ta ei pannud tähele mingit pingutust, kuid terav valu randmeis andis talle mõista, et oli katsunud vabastada käsi. Ja ta pühendas tolle võitlusele päevavarga tähelepanu, kes vaatab shonglööri tempe, ilma et teda huvitaks lõppsaavutus. Milline tubli jõupingutus, milline suurepärane, milline üliinimlik vägevus! Aa, see oli hiilgetegu! Bravo! Kõis kukkus ära; käsivarred läksid lahku ning pörkasid ülespoole, ja mõlemad käed tulid nähtavale kasvavas valguses. Ta uuris neid uue haviga, kuis enne üks ja siis teine tormasid kaelasoleva silmuse kallale. Nad tõmbasid ta maha ja paiskasid ta kõrvale, ta ringutuste sarnledes vesimao keerdudele.

„Tooge ta tagasi, tooge ta tagasi!“ Ta arvas hüüdvat neid sõnu kätele, silmuse kõrvaldamisele järgnes metsikuim piin, mida ta iial läbi elanud. Ta kukal valutas koledasti, aju põles; süda, mis juba tuksunud nõrgasti, katsumis nagu suure hüppega suu kaudu välja karata. Kogu ta keha pöörles ja väänles väljakannatamatus piinas. Kuid ta sõnakuulmatud käed ei tunnustanud käsku. Nad piitsutasid vett kiirete, allapoole sihitud löökidega ja ajasid ta keha veepinnale. Ta tundis oma pea tõusvat veest; silmad pimestusid päikesest; rind tõusis krampplikult ja viimases ning kõike kroonivas valus ta kopsud tõmbasid täitel sõõmudel sisse õhu, mille ta silmapilkselt välja tõukas karjega!

Nüüd ta valitses täielikult oma lihameelte üle. Nad olid, tõsi küll, üliloomulikult teravad ja elavad. Miski tema organismi koledal segaajamisel oli nad tõusetanud ja peenendanud seevõrra, et tähendasid üles asju, mida enne kunagi ei pannud tähele. Ta tundis laineid oma näol ja kuulis nende erinevaid hääli pörkamisel.

Ta vaatas metsa poole mööda jõekallast, nägi üksikuid puid, lehti ja iga lehe soones-tikku — nägi isegi putukaid neil, rohutirtse, briljantkehaseid kärbeid ja halle ämblikke, kes parajasti olid ketramas oma võrke oksast oksa. Ta pani tähele vikerkaare värve kõigis kastetilgus miljonitel rohukörtel. Jõe pöörise kohal tantsivate sääskede surumise, vesikiilude tiibade löögid, sulin, mille sünnitanud vesiämblikkude koivad, nagu aerude oma, mis tõstnud paadi — kõik see moodustas hästikuuldava viisi. Kala libises mööda ta silmade läheduses ja ta kuulis ta laineid jagava keha kohinat.

Oli ilmunud vesipinnale pärivett ujudes; vilkeks nähtav maailm näis aeglaselt keerlevat ringi, tema enda moodustades keskpunkti, ja ta nägi silla, veestiku, soldateid sillal, kapteni, seersandi ja kummagi timuka. Nad seisid siluettidena vastu sinitaevast. Nad karjusid ja vehklesid kätega, osutades teda. Kapten oli tõmmanud oma püstoli, kuid ei lasknud; teised olid relvadeta. Nende liigutused mõjusid groteskilt ja hirmuäratavalt, nende kujud hiiglastena.

Äkki kuulis ta terava plaksu ja miski kukkus paar tolli tema peast tugeva pörkega vette, pritsides ta näole uduvihma. Ta kuulis teise plaksu ja nägi tunnimehe, püss palgel, kerge sinise suitsupilve tõustes raua suust. Mees jões nägi, et sillamehe silm vaatas otsekohe tema silma — läbi püssi sihi. Ta pani tähele, et see oli hall silm ja mäletas äkki olevat lugenud, et hallid silmad on kõige teravamad ja et kõigil kuulsail laskjail olnud hallid silmad. Selle peale vaatamata ei tabanud see märki.

Vastupööris haaranud Farquhari ja pööranud ta poolringis; ta vaatas jälle metsa jõekaldal, mis vastu vaistlikku. Ühe heleda kõrge hääle kõla, mis laulis ühetoonilist viit, helises nüüd tema selja tagant ja tungis üle vee selgusega, mis ületas ja sumbutas kõik teised hääled, isegi lainete kohina ta kõrvus. Ehk küll mitte ise sõjamees, käinud ta küllalt vaatamas laagreid, et teada selle pikaldase, veniva, laia laulu tähendust: leitnant jõe kaldal võttis osa hommiktööst. Kui külmalt ja halastamatult, — millise mõõduka, rahuliku intonatsiooniga, mis kuulutas ette mehile ja sundis neile peale rahu — milliste täpselt mõõdetud vaheaegade järele langesid julmad sõnad: „Tähele panna... Palge... Valmis... Sihtida... Tuld!“

Farquhar sukeldas alla — sukeldas nii sügavale kui vähegi võimalik. Vesi kohises ta kõrvus nagu Niagara möirgamine, siiski kuulis ta kogupaugu mürinat, ja tõustes veepinnale leidis ta säravaid metalltükke, mis iseralikult lamenuuna aeglaselt keerlesid alla-

poole. Mõned neist puutusid kokku ta näo ja kätega ja langesid siis ära, jätkates oma laskumist. Üks jäi ripnema kaela ja kaeluse vahele; ta oli ebameeldivalt soe, ja Farquhar tõmbas ta välja.

Kui ta hingeldades tõusis veepinnale, nägi, et kaua aega olnud vee all; ta leidis enda silmapaistvalt kaugemal päri vett — lähemal julgeolekule. Soldatid olid peaaegu lõpetanud uuestilaadimise; metallist laadimisepid särasid kõik korruga päikese käes, kui neid tõmmati välja, pöörati õhus ümber ja pisteti raudadesse. Mõlemad tunnimehed lasksid jälle — käsuta ja menuta.

Tagaäetud mees nägi kõike seda üle öla; ta ujus nüüd tugevasti pärivett. Ta vaim oli sama liikuv nagu ta käed ja jaladki. Mõtted töötasid välkkiirelt.

„Ohvitser,“ nii arvas ta, „ei tee seda rumalust teist korda. On sama kerge vältida kogupauku kui üksikut. Arvatavasti ta annud juba käsu, et lastaks vabalt. Jumal olgu mulle abiks, ma ei või vältida kõiki.“

— — — Kole plaks, umbes kahe yardi kaugusel temast, millele järgnes vurisev kõla diminuendo, mis näis rändavat tagasi läbi õhu vaistiku poole ja lõppes siis plahvatusega, mis segi ajas jõe enda ta sügavusis! Tõusev vesisamm, mis kummis ta kohal, langes ta peale tagasi, pimestades ja kägistades teda! Nüüd astunud võitlusse kahur. Kui mees raputanud vabaks oma pea paisatud vee keerisest, kuulis ta hälvitatud kuuli vuhisevat läbi õhu ta pea kohalt ja vilke hiljem pilbastas ja murdis ta oksj sealpoolses metsas.

„Seda ei tee nad teist korda,“ mõtles ta, „järgmine kord tarvitavad nad shrapnelli. Pean kahurit silmas pidama, suits peab mind juhtima — plaks jääb liig hiljaks. Kuul on kiirem. See on hea kahur.“

Äkki tundis ta end olevat keerutatud ringi — keereldes vurrina. Vesi, kaldad, mets, nüüd kaugelolev sild, kantsid ja soldatid — kõik läks segi ja sai uduseks. Asjad olid äratuntavad vaid nende värvest; keerlevad tasakaalus värviribad — see oli kõik, mida nägi. Oli sattunud keerdesse ja teda keerutati säärase kiirusega edasi ja ringi, et pea pööritas ja siida hakkas läikima. Mõni hetk hiljem oli ta paisatud liivale vasemal jõekaldal — lõunakaldal, ja nimelt väljaulatava osa taha, mis teda varjas vaenlaste eest. See äkiline seisumajääk ja ühe käe marastus kruusal tõid ta jälle enda juure tagasi ja ta nuttis õnnest. Mattis sõrmed liiva, tõstis seda kämblaga üles ja õnnistas teda kuuldavalt. Liiv näis talle kullana, teemantite, rubiinide, smaragdadena. Ta ei võinud mõelda millestki kaunist, millele see ei

sarnleks. Puud kaldal olid hiiglasuured ilukasvud; ta pani tähele kindla korra nende istutamises, hingas sisse nende õite lõhna. Võõrapärane, roosakas valgus paistis läbi puutüvede, ja tuul tegi nende okste sees kandlimuusikat. Ta ei soovinudki lõpetada oma põgene mist, oli valmis jääma sesse nõiutud paika, kuni tabatakse uuesti.

Ühe shrapnellilaengu vihisemine ja praksimine okstes ta pea kohal äratas ta unest. Petunud kahurmees saatnud talle hea õnne peale jumalagajätte järele. Ta kargas püsti, jooksis kallast mööda üles, ja kadus metsa.

Kogu päeva ta rändas, valides endale teejuhiks päikese kera. Mets näis lõpmatu; kustki ei leidnud ta lagendikku, isegi puuraiuja rada mitte. Ta ei teadnudki, et elab säärases metsikus ümbruses. Selles leiduses oli midagi õudset.

Õö tulekul ta oli väsinud, jalad verised, nälg piinas teda. Mõte naisest ja lapsist sundis teda edasi. Viimaks leidiski raja, mis viis teda sinna, kus tema arvates pidi olema õige siht. See oli lai ja sirge, nagu linna tee, kuid nähtavasti ei käidud temal. Ta ääres polnud ühtki põldu, — ei kuskil ühtki asulat. Isegi mitte koera haukumine ei lasknud aimata, et seal asuvad inimesed. Suurte puude mustad tüved moodustasid sirge müüri kummaltki poolt, mis lõppes silmapiiril punktina, nagu diagramm perspektiiv-ülesandes. Ta pea kohal — kui ta vaatas üles läbi selle metslundi — särasid suured kuldähed, mis näisid ebatavalistena ja rühmitusid kummalisiks tähtkonniks. Ta oli kindel, et nad on korraldatud süsteemi järele, mil on salapärane ja pahaendeline tähendus. Mets paremal ja vasemal oli täis imelikke helisid, mille seast ta kuulis selgesti üks, kaks korda ja veel enam sosinat tundmatumas keeles.

Ta kukal valutas, ja tõstes oma käe tema juure, leidis ta selle koledasti paisunud. Ja ta teadis, et oli must ring seal, kus teda kägistanud köis. Ta silmad oli täis verd, ta ei võinud enam neid sulgeda. Keel oli paisunud janust; ta leevendas oma palavikku, pistes teda välja läbi hammaste külma õhku. Kui pehmelt on muru katnud vaibana tänava, mil ei käida. Ta ei tunnud enam teetammii oma jalge all!

Kahtlemata, oma piimade peale vaatamata, jäänud ta magama marsides, sest nüüd näeb ta teise pildi — võib olla, on vaid ärganud palaviku unelmast. Ta seisab oma enda maja värvava lävel. Kõik on nii, nagu ta selle jätnud maha, ja kõik on hele ja kaunis päikese käes. On rännanud nähtavasti kogu öö läbi. Kui ta tõukab lahti värvava ja astub laia, valget rada mööda, näeb ta lehvivaid naiseriideid; ta naine, kes

näib värskel, rahulik ja armas, astub verandast alla temale vastu. Trepi alumisel astmel seisab ta ootuses, väljendamatuse rõõmunaeratusiga, võrdlematus graatsilises ja väarikas poosis. Ah, kuidas on ta kaunis! Mees tormab talle vastu avakäsi. Aga kui ta tahab kaelustada naist, tunneb ta uimastava löögi all kuk-

las; hele, pimestav valgus voolab ta ümber kõlaga nagu kaurpaugust — siis on kõik pimedus ja vaikus!

Peyton Farquhar on surnud. Ta murtud kuklaga keha õõtsub tasa kiikudes üheft poolt teisele poole Kulloja silla plangustiku all.

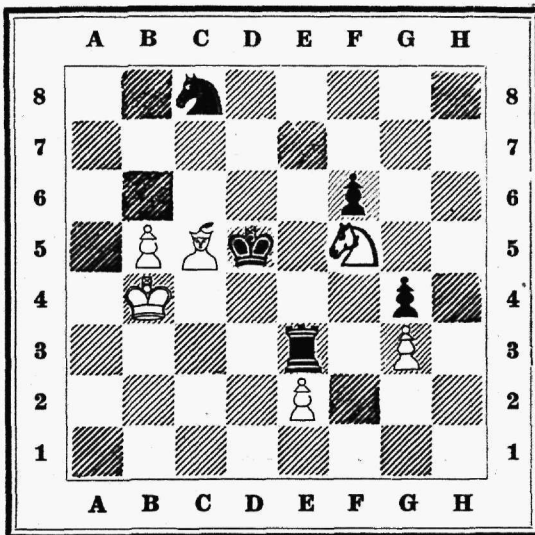
M A L E.

Ülesanne nr. 30.

Kokku seadnud W. Pittler.

(Austusega mainitud „Saksi maleühisuse“ maleturniiril 1924. a.)

Mustad.

Valged.

Valged: K b4, V e3, O c5, R f5, S b5, e2 ja g3.
Mustad: K d5, R c8, S f6 ja g4.
Valged algavad ja annavad matt kolme sammuga.

Ülesande nr. 17 lahendus.

Õiged lahendused ülesandele nr. 17. saatsid: A. Kuusik (Hallistest), A. Jakobson (Tartust), J. Hendrikson (Vändrast), Albert Namstrang (Tall.), Jaan Nee (Paide), Erich Dorbeck (Roela Tarakurrest), Martin Villemson (Pärnust), V. Soo ja J. Jakson (Valgast).

Õiged lahendused ülesandele nr. 16 saatsid peale (nr. 25 „Agu“) nimetatud herrade veel A. Kuusik (Hallistest) ja K. Tammeveski (Haapsalust).

Ülesande nr. 18 lahendus.

Õiged lahendused saatsid: Albert Namstrang (Tallinnast), A. Jakobson (Tartust), Martin Villemson (Pärnust).
A. B.

N A L L.

Pole enam uudis.

Mees: „Igav oli linnas. Terve nädal ootasid sinult uudiseid, kuid asiata.“

Naine: „Ma ju kirjutasin sulle varsti pärast suvialasse jõudmist, et mul raha on otsas.“

Mees: „See pole enam uudis.“

Muusikasõber.

„Mu naine on juba ammu endale klaverit soovinud.“

— Kas ta ise ka mängib?

„Mõistagi, muidu oleksin talle klaveri ehk ka juba ostnudki.“

Igal oma ilmavaade.

„Vaata mind,“ ütles hurdakoer teole, „nii, nagu mina jooksen, nii saadakse edasi.“

„See pole kellegi edasimineku,“ vastas tigu põlastavalt, „see on rabelemine, millest iial midagi head ei tule. Mina aga liigun edasi mõistlikult.“

„Ometi mitte,“ sõnas vahele vähk. „Edasimineku ei tähenda sugugi selles suunas liikuda, kuhu püüate teie. Edasimineku, see on — liikuda selles suunas, mida osutab saba, millega keha lõpeb.“

Kaastööline.

„Mis, teie olete selle suure lehe juures kaastööline?“

— Jah, mina teen neile tublisti kaastööd.

„Milline au!... Aga ometi, ma pole iial midagi teie kirjutustest lugenud.“

— Hm, see tuleb sellest, et nad seal mu kaastööd mulle alati väga korralikult tagasi saavad.

Milline majaloom.

Kooliõpetaja: „Nüüd olen teile kõnelenud kõigest majaloomadest, peale ühe, kelle juuksed on harjas, kes on räpane ja armastab meelsaimini tammuda poris. Noh, Hans?“

Hans (häbelikult): „See... see olen ju mina.“

Vastutav toimetaja Ed. Hubel.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

TÖÖKODA

„AUTOGEN“

Joh. Tatsi,

Kõnetraat 16-77.

Laboratooriumi t. 15

(Suurtüki t. sisse).

Ainuke kauaaegse praktikaga töökoda, töötab kõikide metallide keetmist (shveisimist) autogeenilisel teel. Remonteeritakse kõikisugu automobiile.

Hinnad võrdlemisi odavad. — Töö headuse eest vastutus.

Narva Kalevi Manufaktuur

(end. parun A. L. v. Stieglitzi kalevivabrik)

Vabrik ja juhatus Narvas

Telegr.-aadr.: „Tuchmanufaktur“

Telefoni nr. 26

Ladu ja engrosmüük:

Talinnas, Pikk t. 68.

Telegr.-aadr.: „Tuchmanufaktur“ Telefoni nr-id: 13-84
ja 24-58.

Tel. Code: Rudolf Mosse Code.

Palitu-, mantli- ja üli-
konnariided meeste- ja
naisterahvastele.

Sõjaväelaste ja tsiviil-
ametnikkude palitu- ja
ülikonnariided.

Töökool ja õppekool. Kasvatus-teadus-
line teos. C. H. Niggol. Hind 50 mk.

Maria Montessori meetodi äraldused.
Kasvatuslik süsteem. C. H. Niggol. Hind
60 mk.

**Meie jõumajanduse sihtjooned tule-
vikus.** Prof. A. Kink. Hind 40 mk.

Tartu-Pihkva ja Narva veetee. Prof.
A. Kink. Hind 40 mk.

Lõhkeained. I osa. D. Buxhoevden. Hind
100 mk.

Parlament. Riigiteadus. H. V. Gerlach.
Tõlk. P. Grünfeldt. Hind 35 mk.

**Mida võiks igaüks suguhalgustest
teada.** Dr. A. Rütman. Hind 75 mk.

Kuidas kunstlikult nooreks saada.
Loodusloolised uurimused. Prof. Steinach.
Hind 30 mk.

Täielik malemängu õpetus. A. Bur-
meister. Hind 135 mk.

Nahksuka jutud. I indiaanilugu. F. Co-
per. Tõlkinud J. Sander. Hind 135 m.

Prints ja kerjus. Romaan. Mark Twain.
Tõlkinud A. Oras. Hind 130 mk.

Väikesed rõõmud ja mured. Muinas-
jutud. G. Galina. Tõlkinud E. Jõgi.
Hind 120 mk.

Frithjof. Norra rahvaepos. Ümber jutus-
tanud P. Grünfeldt. Hind 75 mk.

Minu kodust. Lasteraamat. J. Lattik.
Hind 130 mk.

Lapsepõlve Kungla. Lood ja lallitused
lastele. K. E. Sõõt. R. Kiviti ilustused.
Hind 130 mk.

Kolm muinasjuttu lastele. Z. Topelius.
Soome keelest M. Nurmik. Hind 50 m.

Jänes Vemmalsaare juhtumised. Anni
Svan. Soome keelest tõlkinud L. Luiga.
Hind 80 mk.

Jaunart Jauram. Lasteraamat. K. A.
Hindrey. Hind 70 mk.

Jaunart Jaurami jõngermannid. Laste-
raamat. K. A. Hindrey. Hind 65 mk.

Jõngermannide jandid. Lasteraamat.
K. A. Hindrey. Hind 60 mk.

Vallatused ja riikad. Kuus lõbusat
lugu. Piltides kujutanud Vilhelm Busch.
Eestistanud Endor Tendor. Hind 160 m.

Kahupea Kaarel. Pildiraamat 3-6-a.
lastele. Dr. H. Hoffmann. Eestistanud
Endor Tendor. Hind 140 mk.

Omajõul edasi. Karakteri kasvatusline
ingemine. Gizyk, Paul. v. Tõlkinud G.
E. Luiga. Teine trükk. Hind 150 mk.

Taeva-Kääbus. Muinasjutt-broshüür. J. Oro.
Ilustanud Gori. Hind 30 mk.

Saadaval pealadus

T. E. K.-Ü. „Päevalehe“ raamatu- ja kirjutusmaterjaalikaupluses

Jaani t. nr. 6. Krediid-Panga majas,
ja kõigis „Päevalehe“ abitalitustes

ning paremates raamatukauplustes.

Piltidega ilustatud nädalakiri

„AGU“

on kaunim, huvitavam ja väärtuslikum ajakiri Eestis

Ajakiri „AGU“ on rahvaülikooliks, mis igaühele kättesaadav ja teadust, kirjandust ning kunsti rahva sekka kannab.

„AGU“, kui kultuuri levitaja, ei peaks üheski kodus ega raamatukogus puuduma!

„AGU“ toob igas numbris rahvalikus keeles kirjatükke kultuuri ja teaduse aladelt.

„AGU“ toob igas numbris lühemaid, hästivalitud huvitavaid jutte ja novelle.

Igas numbris hulk lühemaid huvitavaid teateid uutest leidustest ja sündmustest kõigil kultuuri aladel.

Igas numbris Euroopa nalja- ja pilkelehtedest paremad **naljapildid ja karikatuurid.**

Alati väärtuslik ja põnev romaan.

„AOS“ nr. 16 algas Norra kirjaniku Sven Elvestadi haruldaselt põnev sotsiaalne

kriminaalromaan „MONTROSE.“ Uutele tellijatele saadetakse need nr-id järele, kus see romaan juba ilmunud. „AOS“ nr. 16 algas ka „Prohvet Maltsvet“.

„AGU“ toob igas numbris hulk pilte kirjatükkide seletamiseks ja päevasündmuste kohta kodu- ning väljamaal.

Igal numbril hinnata kaasas värvitrükipilt kodu- või väljamaa kunstnikkude tähtsamatest maalidest. „AGU“ on esimene Eesti ajakiri, mis värvitrükipilte kaasa annab.

Rohkete piltide ja hea paberi tõttu läks „AGU“ juba läinud aastal nõnda palju maksma, et senine üksiku numbri ja tellimise hind kaugeltki kõiki kulusid ei katnud.

Tänavu aasta algul tõsteti suurel määral postimaksu. **Peale selle hakkas „AGU“ tänavu aastal värvitrükipilte kaasa andma**, et kunsti rahva seas levitada. Sarnaste piltide hind eraldi müügil on mitukümmend või koguni mitusada marka.

Seda kõike arvesse võttes on väljaandja osahühisus sunnitud ajakirja „AO“ tellimise ja üksiku nr. hinda 1. maist s. a. tõstma.

„AO“ tellimise hind 1. maist on:

1 kuu peale	150 marka.
2 „ „	300 „
3 „ „	450 „
6 „ „	800 „
12 „ „	1500 „

Kuulutuste hind:

1 lehekülg	3500 marka.
1/2 „	1750 „
1/4 „	875 „
1/16 „	220 „

Üksiku numbri hind 40 marka.

Tellimisi võtab vastu „Päevalehe“ kontor, Tallinn, Pikk tän. 2. Peale selle võib „AGU“ tellida raamatukaupluste ja kõigi vabariigi postkontorite kaudu.

Kirjade aadress: Tallinn, „AGU“.

Tallinna Eesti Kirjastus-ühisus.